

LUNDS
UNIVERSITET

Socialhögskolan

Socialt arbete med drogmissbrukare SOL 065

Höstterminen 2004

”HAN HAR BLIVIT EN MAN, FÖR DET ÄR JU VÄLDIGT MANLIGT ATT KLÄTTRA I BERG”

En kvalitativ studie av ett behandlingshem med inriktning påäventyr

Författare:

Tina Gustavsson

Sara Larson

Handledare: Torbjörn Hjort

Abstract

The purpose of this study was to examine why adventure treatment is mainly directed towards young men and how that can be related to the construction of masculinity. Our questions were:

- What were the social workers thoughts and images about masculinity?
- Why did they think adventure treatment were suitable for young men and for what reasons?
- How did the social workers describe their role as treatment providers?

This study was a qualitative study that was based on six interviews as well as observations. We tried to find patterns and deviations in our empirical material. Then we connected them with previous research and theories. The social workers described the typical client as a competitive kind of person, interested in physical activities and with boyish manners. The social workers also described how they try hard to change the clients' old way of living by implement structure in their daily lives. They expressed that adventure suits young men, because it helps them to create an identity and opens new opportunities. The social workers experienced that they were role models as well as substitutes for the young men's mothers and fathers.

Innehållsförteckning

	Förord	3
1.	Inledning	4
1.1	Problemformulering	4
1.2	Syfte och frågeställningar	5
1.3	Centrala begrepp	6
2.	Metod	7
2.1	Val av metod	7
2.1.1	Intervjuer och deltagande observation	7
2.1.2	Abduktion	8
2.1.3	Att forska på det självklara	8
2.2	Urval och perspektiv	9
2.2.1	Tillvägagångssätt	9
2.2.2	Tillförlitlighet och giltighet	10
2.3	Etiska överväganden	11
2.4	Källkritik	12
2.5	Bearbetning av intervjumaterial	12
2.6	Fortsatt framställning	13
3.	Tidigare forskning	13
3.1	Social kontroll	13
3.2	Skapande av femininitet	15
3.3	Mansforskning	16
3.4	Identifikation och förebilder	18
3.5	Idrott och aktivitet	18
3.6	Könssocialisation	19
3.7	Sammanfattning	20
4.	Teoretiska utgångspunkter	21
4.1	Robert W. Connell	21
4.2	Kulturanalys	22

5.	Presentation av behandlingshemmet och de intervjuade	23
5.1	Behandlingshemmet Svalan	23
5.2	Intervjupersonerna	24
6.	Framställning av intervjumaterialet	25
6.1	Behandlarnas upplevelser av klienterna	25
6.1.1	Klientens problematik och bakgrund	25
6.1.2	Klientens självbild	26
6.1.3	Jargong i språk	27
6.2	Behandling	28
6.2.1	Miljöterapeutiskt arbetssätt	28
6.2.2	Äventyr och aktivitet – vad ger det klienterna?	29
6.2.3	Målsättning med behandlingen	30
6.3	Rollen som behandlare	31
6.3.1	Förebild	31
6.3.2	Manlig och kvinnlig behandlare	32
6.3.3	Vi och dom	33
6.4	Deltagande observation	34
6.4.1	Dag 1	34
6.4.2	Dag 2	36
6.4.3	Dag 3	36
7.	Analys	37
7.1	Behandling	37
7.2	Behandlarens roll	38
7.3	Synen på maskulinitet	40
8.	Sammanfattning	42
9.	Slutdiskussion och egna tankar	43
10.	Källförteckning	45
11.	Bilaga, Intervjuguide och deltagande observation	48

Förord

Vi vill tacka de människor som gjort vår uppsats möjlig men med tanke på intervjupersonernas anonymitet kan vi inte nämna er personligen. Ett stort tack till alla intervjupersoner som frikostigt har delat med sig av sina tankar, åsikter och föreställningar. Ett stort tack även till vår handledare Torbjörn Hjort som på ett engagerat sätt har givit oss inspiration och vägledning vilket har medfört att vår uppsats framskridit på ett bra sätt.

1. Inledning

1.1 Problemformulering

Under socionomutbildningens gång har vi haft föreläsningar och kurslitteratur som har berört olika behandlingsformer vid missbruk. Laanemets (2002) avhandling lyfter fram behandlares och klienters berättelser kring skapandet av femininitet i behandling. När bokens sista blad var färdigläst satt vi och funderade över om det finns någon forskning om skapandet av maskulinitet i behandling? Ivrigt traskade vi iväg till närmaste bibliotek och till vår förvåning upptäckte vi att någon sådan forskning var svårfunnen. Vi kunde inte finna någon tidigare forskning kring manlig missbruksvård ur ett genusperspektiv. Enligt Nilsson (1999) har mannen historiskt sett varit en outtalad norm vilket gjort att könsblinda undersökningar resulterat i ett omedvetet mansperspektiv där männens värld stått i centrum. Men det saknas dock en problematisering av det manliga könsbegreppet menar Nilsson.

Johansson (2000) förklarar att mansforskning är ett ungt och expansivt forskningsområde vilket etablerades först under 1980-talet i Sverige. Enligt Johansson saknas det fortfarande svenska studier som problematiserar det manliga och teoretiska referensramar som kan vara till hjälp för att analysera manligheter. Han menar vidare att utgångspunkten för mansforskningen är tanken på att manlighet inte är något självklart eller något man ska ta för givet. Forskare som Connell anser att manligheter finns i plural och är kontextbundna samt föränderliga. Connell (1995) betonar att dagens män formas utifrån en manlighet som inte är anpassad till hur vårt samhälle ser ut idag. Mycket av det som traditionellt sätt upplevs som manligt, till exempel tyngre kroppsarbete och rollen som familjeförsörjare har förändrats och kvinnor har tagit sig in på manliga arenor. Tjeder beskriver i Berggren (1999) hur mannens plats inte längre är given utan mannen ska helst både vara sportig, kunnig på att laga gourmeträtter, lite macho men ändå en omtänksam gentleman.

Tanken på att forskning kring manlighet är ett relativt outforskat område i Sverige föranledde vårt intresse att undersöka hur maskulinitet skapas och bibehålls på ett behandlingshem för unga män. Dahlén beskriver i Bolin och Lövgren (1995) hur idrott och aktivitet är starkt sammankopplat med reproduktion av maskulina värden. Frykman beskriver i Ekenstam (1998) hur äventyr blev signifikant för den äkta manligheten under 1800-talet. Med äventyr syftar Frykman på dykning,

bergsklättring och andra våghalsiga upplevelser. Äventyret och dess strapatser skulle locka fram mannens innersta väsen och utveckla pojkar till män.

De platser där det manliga låg förborgat fanns ofta i periferin av det då existerande samhället – vid bergbestigningen eller på resor till civilisationens utmarker där nådde man genom den dubbla frigöringen: separationen från hemmet och den fysiska ansträngningen. Genom att övervinna fjället vann man segrar över sig själv och över de begränsningar som dåtidens samhälle skrivit in i mannen i. Bergen bjöd större strapatser än någon annan aktivitet, de gav som belöning svindlande vackra upplevelser och den mångtydiga upplevelsen av 'att vara fullt och helt närvarande i sig själv'. De yttersta utmaningarna gjorde att man på ett nytt sätt fick uppleva sin kropp under omständigheter som på en gång bjöd intensiv närhet och svindlande avstånd. (Frykman, 1998, s.302-303)

Hur tänker då behandlare som arbetar på ett behandlingshem med inriktning på aktiviteter i allmänhet och äventyr i synnerhet på fenomenet maskulinitet? Ur ett mikroperspektiv vill vi undersöka vad som ligger till grund för behandlingsutformningen. Vidare vill vi belysa behandlarnas uppfattningar om maskulinitet och varför de tror behandlingsformen lämpar sig för unga män. Vi har valt att granska vårt problemområde utifrån ett genusperspektiv med sociologiska och kulturella aspekter.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med uppsatsen är att undersöka varför äventyrsbehandling främst riktar sig till unga män och hur detta kan kopplas till skapandet av maskulinitet.

- Vad är behandlarnas tankar och föreställningar kring maskulinitet?
- Hur ser behandlarna på sin roll som behandlare?
- Varför anser behandlarna att äventyrsbehandling lämpar sig väl för unga män och vad grundar de detta på?

1.3 Centrala begrepp

De centrala begrepp vi valt att presentera är: Genus, kön, äventyrsbehandling och miljöterapeutiskt arbetssätt. Begreppen är återkommande i uppsatsen, därför anser vi att det är viktigt att förtydliga vad som menas i just detta sammanhang.

Begreppet genus avser att skilja det biologiska könet från det sociala könet. Genus syftar till att försöka förstå och analysera de kulturella och sociala processer vilka resulterar i dikotomier som man/kvinna respektive manligt/kvinnligt (Hirdman, 2003). I vår uppsats använder vi kön med innebörden socialt kön/genus, när vi syftar till det biologiska könet framgår det tydligt.

Äventyrsbehandling är ett komplement till den traditionella institutionsvården. Den omfattar aktiviteter till exempel, klättring eller dykning och ger den unge känslomässiga upplevelser som syftar till att konfrontera sårbarhet, lära sig lita på andra människor och bearbeta rädslor. Det väsentliga i äventyret är att ungdomarna får uppleva framgång och successivt flytta fram gränserna för sin förmåga. Syftet är inte att byta ut en "kick" mot en annan. Ungdomarna får dock utlopp för sin energi och det behov av spänning och omväxling som är utmärkande för åldersgruppen. Detta kan vara svårt att tillgodose inom den slutna institutionsvården (www.stat-inst.se).

Det miljöterapeutiska arbetssättet har utarbetats för att tillgodose de speciella behov som uppkommer vid institutionell behandling. Det kan ses som en organisationsform av behandlingsarbete där ett antal metoder och teorier kan integreras i det som kallas miljöterapi. I arbetet på ungdomsinstitutioner har relationsfrågorna en avgörande betydelse och arbetet med klienterna sker oftast utifrån ett strukturerat miljöarbete där betoningen ligger på skapandet av relationer. Att utveckla en stabil och trovärdig social struktur blir den primära uppgiften i miljöarbetet. Den miljöterapeutiska strukturen är en illustration av omvärlden där institutionsmiljön utgör en inlärningssituation. De inlärd färdigheterna som sker på institutionen ska sedan omsättas ute i samhället. Det dagliga arbetet på institutionen, det vill säga miljöarbetet, utformas och organiseras på så sätt att klienten uppfattar relationerna som trovärdiga och genuina. Grundtanken är att institutionen med dess personal och klienter ska utnyttja den gruppdynamik som uppstår för att utveckla och förändra klientens mönster och beteende (www.stat-inst.se).

2. Metod

2.1 Val av metod

I vår uppsats vill vi försöka förstå respondenternas känslor, tankar och föreställningar kring fenomenet maskulinitet. Detta gjorde att vi bestämde oss för att använda ett hermeneutiskt synsätt. Hermeneutiken syftar till att tolka det bakomliggande, det som inte direkt framträder i ord, meningar eller handlande (Wallén, 1993). Enligt hermeneutiken finns det ingen ”sann” kunskap. Med andra ord kan det beskrivas att det inte finns någon förståelse, utan det är individen som förstår ett fenomen. Fenomenet skulle inte förstås om man försöker skilja det från sammanhanget som ger det mening. För att förstå det unika och sammanhangsbundna är kvalitativ metod bäst lämpad (Lantz, 1998). Därför har vi valt att använda oss av en kvalitativ metod. Hade vi istället valt en kvantitativ metod med enkäter och låsta svarsalternativ, hade respondenterna inte haft möjlighet att beskriva med egna ord hur de känner och tänker (Repstad, 1999).

2.1.1 Intervjuer och deltagande observation

Vår önskan var att få insikt i respondenternas upplevelsevärld, vilket innebär att den öppna intervjuformen har varit att föredra (Repstad, 1999). Intervjuguiden består av i förväg utarbetade teman. Dessa teman fungerade som ett stöd för oss under intervjuerna, för att styra in samtalen på relevanta frågeställningar (se bilaga). Vid intervjutillfällena har vi strävat efter ett öppet och tillåtande samtalsklimat. Vi har uppmuntrat respondenterna att reflektera över sina funderingar och tänka igenom svaren. Under intervjuerna har vi även varit uppmärksamma på respondenternas tankar och känslouttryck, vilket har uppmuntrats i form av följdfrågor.

Det värdefulla med observationer är att forskaren får direkt tillträde till de sociala samspel som annars kan vara svårt att beskriva och återge verbalt under en intervjusituation. Intervjuer kan endast ge andrahandskunskap och indirekt information kring fenomenet äventyrsbehandling kopplat till maskulinitet. Därför bestämde vi oss för att komplettera undersökningen med öppen observation (se bilaga) där vi berättade för personal och klienter varför vi befann oss på stället, men inte specifikt vad vi tittade efter eller exakta frågeställningar (Repstad, 1999). I vår studie används observationerna som kompletterande bakgrundsmaterial. Gör man observationerna före

intervjuerna har ingen relation skapats mellan observatör och respondent, vilket kan påverka observationerna. Är däremot intervjuerna genomförda före observation kan även detta påverka observationssituationen. Det kan leda till att intervjuaren söker efter beteenden som respondenten har sagt i intervjun. Respondenten kan i sin tur kanske känna sig kontrollerad och styrd vilket kan medföra att den observerade försöker leva upp till tidigare sagda påståenden (Widerberg, 2002). Våra observationer utvecklades och utfördes inte speciellt systematiskt och de deltagande observationerna genomfördes både före och efter intervjuerna. I efterhand har vi insett att vi föll offer för ett "metodologiskt slentriantänkande" där man antingen gör intervjuer eller observationer. Vårt syfte var dock inte att göra en deltagande observation efter konstens alla regler, utan vi ville få en känsla av miljön i dess rätta kontext samt samla intryck till den empiriska framställningen och underlätta analysen. Direkt efter observationerna gjorde vi fältanteckningar utifrån de uppsatta temana för att inte glömma våra iakttagelser.

2.1.2 Abduktion

I den kvalitativa undersökningen valde vi abduktion som synsätt. I Lantz (1998) beskrivs det att abduktion inte bygger på förutbestämda hypoteser utan handlar om att skapa en förståelse av verkligheten. Empirin blandas med teori, det är ett dialektiskt förhållande sinsemellan. Enligt Lantz kan abduktion ses som en kombination av induktion och deduktion. Med ett induktivt synsätt arbetar man utifrån ett sannolikhetsstänkande. Lantz menar att datainsamlingen utgår från egna formulerade hypoteser, vilka kan förändras under insamlingens gång. Lantz beskriver hur forskaren samlar in data, och ser om hypoteserna stämmer överens med det empiriska materialet. Med ett deduktivt synsätt testas befintliga teorier och begrepp på empirin. Induktion och deduktion bygger på att forskaren har en föreställning om vad som skall belysas, menar Lantz vidare.

2.1.3 Att forska på det självklara

Ehn och Löfgren (1982) menar att livet i det egna samhället upplevs som naturligt och självklart. Det vi gör, ser och känner har givna betydelser i den kultur vi lever i och runt omkring. De anser att vi inte ser vår egen kultur på grund av att det är det "normala" för oss. Författarna menar att när vi ska studera vår egen kultur eller ett specifikt fenomen måste vi medvetandegöra de dolda

tolkningar som ligger till grund för dessa till synes banala vardagssituationer. Med andra ord finns det svårigheter att studera den kultur vi befinner oss i.

Laanemets (2002) betonar att forskningsprocessen är såväl omedvetna som medvetna ställningstagande. Hon menar att forskning om kön är komplext och mångfacetterat. Det är politiskt, ideologiskt, kontextbundet och personligt värdeladdat. Vidare menar hon att vårt socialt konstruerade kön är invävt i vårt dagliga liv vilket gör att vi betraktar det som en självklarhet. När man forskar på det som anses självklart finns det alltid en risk att bidra till att konserverande och stereotypa förställningar om könsmonster lever vidare (Laanemets, 2002).

2.2 Urval och perspektiv

Då vår uppsats inte är en komparativ undersökning mellan könen, ville vi komma i kontakt med personal som arbetar på ett behandlingshem för enbart män. Maskulinitet och fysisk aktivitet är starkt sammankopplat, idrott och sport har blivit en ledande definition av maskulinitet i masskulturen (Connell, 1995). Då äventyrsbehandling inriktar sig på fysisk aktivitet valde vi att söka efter behandlingshem med detta arbetssätt. Äventyrsbehandling riktar sig främst till unga män vilket medförde att män upp till 20 år, blev ett naturligt val. Anledningen till att vi ville genomföra intervjuer med personal, var att de skulle fungera som språkrör för samhällets syn på maskulinitet. Vi var intresserade av att studera personalens tankar och känslor kring äventyrsbehandling kopplat till fenomenet maskulinitet. Därav har vi valt ett mikroperspektiv. Klienternas funderingar om deras maskulinitet blev därmed inte relevant i denna undersökning. Med tanke på undersökningens omfattning har vi begränsat oss till sex intervjuer och vi är medvetna om att det inte är möjligt att dra några generella slutsatser på grund av materialets ringa storlek.

2.2.1 Tillvägagångssätt

Vårt urval har skett icke-slumpmässigt eftersom vi har styrt det utifrån valda kriterier (Lantz, 1998). Kriterierna vi satt upp var att det skulle vara ett behandlingshem med inriktning på äventyr samt att målgruppen skall vara unga män. Det första vi gjorde var att söka på Internet efter behandlingshem som passade in. För att få fler förslag och alternativ, ringde vi två socialsekreterare i Skåne län och frågade efter äventyrsbehandling för män. De gav oss olika förslag

samt hänvisade oss tillbaka till sökmotorer på Internet. Där fann vi ett behandlingshem med inriktning på äventyrsbehandling. Målgruppen behandlingshemmet vänder sig till är unga män i åldern 16-20 år med psykosocial problematik, relationsstörningar och/eller begynnande missbruk. Vi tog kontakt med föreståndaren via telefon och beskrev vårt uppsatsämne. Föreståndaren undersökte intresset hos övrig personal och återkom till oss efter en veckas betänketid. Alla sex heltidsanställda tackade ja till att medverka vid intervjuer. Dock föll en respondent bort på grund av tidsbrist från dennes sida, men en timanställd uttryckte att det kändes bra att bli intervjuad istället. Vi genomförde intervjuer och deltagande observation under två dagar på behandlingshemmet samt under en dag då vi klättrade utomhus tillsammans med personal och klienter. Fyra av intervjuerna genomfördes på behandlingshemmet. De resterande två genomfördes i en bil och på en klippavsats i samband med klättringen för att personalen inte hade möjlighet eller tid att bli intervjuade på annat vis. Det sparade dem tid och det hjälpte oss att få våra intervjuer genomförda. Det hade inte varit möjligt att intervjua alla sex respondenterna i annat fall. Personalgruppen vi intervjuade bestod av två kvinnor och fyra män. Alla respondenterna gick med på att vi använde en bandspelare och samtliga genomfördes av oss båda. Vi informerade samtliga på behandlingshemmet att vi i kombination med intervjuerna genomför deltagande observation. När intervjuerna var avklarade transkriberades de ord för ord för att få en helhetsbild och undvika faktafel i bearbetning av materialet.

2.2.2 Tillförlitlighet och giltighet

Reliabilitet eller tillförlitlighet är ett mått på i vilken utsträckning en metod ger samma resultat vid olika tillfällen under i övrigt lika omständigheter. En annan forskare ska kunna göra om undersökningen och uppnå samma resultat. I kvalitativa intervjuer, som vi har valt, finns det en rad faktorer som kan påverka tillförlitligheten. Respondenten kan till exempel nyligen ha varit med om en upplevelse vilket påverkar hans eller hennes åsikter (Bell, 1995). Det är inte enbart respondentens åsikter som påverkar reliabiliteten, utan även miljön och situationen har betydelse för hur intervjun genomförs och vilka resultat som uppnås. De som utför intervjuerna påverkar också tillförlitligheten, så kallad intervjuareffekt som innebär att intervjuaren påverkar respondenten beroende på bland annat kön, ålder och etnicitet (Bell, 1995). Vi har reflekterat över att vi är två kvinnor som undersökt en mansdominerad miljö där vi inte kan bortse från våra och

respondenternas föreställningar kring kön. Respondenterna tillskriver oss egenskaper som kvinnor medan vi som intervjuare tillskriver dem egenskaper som män. Vi är medvetna om att detta kan påverka undersökningens resultat. Om två män hade genomfört intervjuerna istället är det möjligt att resultatet blivit ett annat. Fyra av intervjuerna utfördes på behandlingshemmet i ett lugnt och avskilt samtalsrum. Dock utfördes de resterande två intervjuerna i andra miljöer och vi försökte skapa en lugn miljö trots yttre omständigheter. Våra respondenter uttryckte att det tyckte det fungerade bra med intervjuer på udda platser. Vi är dock medvetna om att yttre omständigheter kan påverka materialets tillförlitlighet.

Validitet eller giltighet är ett mått på om en viss fråga mäter eller beskriver det man vill att den ska mäta eller beskriva. Även när det gäller giltighet spelar det roll om respondentens åsikter nyligen har färgats av upplevda händelser. Det är viktigt att kritiskt granska sina frågor genom att fråga sig om det är möjligt att en annan forskare kan få samma resultat om de använder vår intervjuguide (Bell, 1995). Trots detta kan inte en hög giltighet garanteras eftersom intervjun bygger på en relation mellan intervjuaren och respondenten. För att få en fingervisning om intervjuguidens giltighet genomfördes en testintervju på en vän i bekantskapskretsen. Vi anser att vårt empiriska underlag inte räcker för att dra några generella slutsatser vilket inte är syftet med undersökningen. Det vi är intresserade av är respondenternas subjektiva tankar kring maskulinitet och äventyrsbehandling.

2.3 Etiska överväganden

De människor vi har intervjuat har generöst delat med sig av sina känslor, tankar och föreställningar. Respondenterna har ställt upp på bandinspelade samtalsliknande intervjuer med två helt främmande människor. Vi anser att en kvalitativ studie med intervjuer kräver en etisk diskussion och reflektion från vår sida. Speciellt med tanke på de inskrivna klienterna som bodde på behandlingshemmet. Trots att vi inte intervjuade klienterna var de dels aktiva aktörer vid observationerna, dels var vi besökare i deras "hem". Personalen hade informerat klienterna om att vi skulle vara på behandlingshemmet ett antal dagar och att även dem berördes av vårt besök. Före intervjuerna försäkrade vi oss om att respondenterna medverkade frivilligt. Vid varje enskilt intervjutillfälle informerades vederbörande om anonymitet, det vill säga att behandlarnas och

behandlingshemmets namn fingeras i uppsatsen. Vi berättade även utförligt om undersökningens upplägg samt att materialet behandlas konfidentiellt. De blev erbjudna möjligheten att läsa igenom uppsatsen innan tryckning för att kunna opponera sig mot eventuella felciteringar eller dylikt. Denna möjlighet har respondenterna tagit tillvara och de har godkänt materialet. Under intervjuens gång var vi noga med att inte pressa fram information och vi fick känslan av att alla respondenter ville berätta det som de berättade. Efter intervjun lämnade vi uppgifter vilket gav dem möjlighet att nå oss vid tillägg eller funderingar över uppsatsens upplägg.

2.4 Källkritik

I tidigare forskning och teoriavsnitt har vi förhållit oss kritiska till författare, forskare och teoretiker. Psykologen Tomas Johansson och sociologen Robert W. Connell är framträdande namn inom mansforskningen vilket påverkat litteratursökandet för oss. Det har inneburit svårigheter och minskat tillgängligheten att finna varierande litteratur och andra källor inom det specifika forskningsområdet.

2.5 Bearbetning av intervjumaterial

Vårt intervjumaterial skrev vi ut i dess helhet, det vill säga transkriberade ord för ord. Vi bestämde oss för att bearbeta alla intervjuerna tillsammans, för att på så sätt påbörja en inledande analys av materialet. När utskriften var transkriberade, fick vi en överblick och därefter valde vi ut centrala begrepp, teman och citat till vår empiriska del av uppsatsen. Den empiriska delen börjar med en inledande presentation av intervjupersonerna och allmän beskrivning av behandlingshemmet. Därefter har vi valt att dela upp intervjumaterialet i tre övergripande teman: behandlarnas upplevelser av klienterna, behandling och rollen som behandlare.

Sist bör påpekas att analysen av det empiriska materialet är gjorda utifrån våra tolkningar, kopplat till tidigare forskning samt teori. Analysen är ofrånkomligt färgad av vår förförståelse vilket gör att tolkningarna blir subjektiva.

2.6 Fortsatt framställning

Efter det inledande avsnittet följer en presentation av tidigare forskning som berör vårt forskningsområde. Därefter följer teoretiska utgångspunkter där Connells teorier samt Ehn och Löfgrens analyser kring kulturella system kommer att presenteras. En inledande beskrivning följer sedan av behandlingshemmet och de intervjuade. I avsnittet därefter presenteras framställningen av det empiriska underlaget. Materialet från intervjuerna analyseras sedan i analysavsnittet. Efter detta följer en sammanfattning och avslutningsvis presenteras slutdiskussion samt våra egna tankar.

3. Tidigare forskning

Vårt syfte med uppsatsen är som vi tidigare beskrivit att undersöka varför äventyrsbehandling främst riktar sig till unga män och hur detta kan kopplas till skapandet av maskulinitet. Den tidigare forskning som presenteras i detta avsnitt ska vi använda i analysen av vårt empiriska material. Vi har inte funnit någon forskning som fokuserar på manlig missbruksvård ur ett genusperspektiv. Då vi anser att mannen är norm i vårt samhälle tror vi att det kan vara en faktor till att genusperspektivet blivit åsidosatt på detta forskningsområde. Forskning om genus är ett komplext och kontextbundet ämne, därmed har vi valt att presentera tidigare forskning kring olika aspekter av behandling i socialt arbete. Vi menar att socialt arbete påverkas och utformas medvetet och omedvetet utifrån föreställningar om biologiska kön. Den tidigare forskning vi presenterar i följande avsnitt belyser följande aspekter: social kontroll, identifikation och förebilder, skapandet av femininitet, mansforskning, idrott och aktivitet samt könssocialisation.

3.1 Social kontroll

En aspekt på forskning kring social kontroll tar Hilde (1990) upp när han skriver att socialt arbete i allmänhet har ambitionen att förändra delar av klienters livsstil, vilket har betydelse för en väg ut ur deras sociala problematik. Förändringsarbetet ser olika ut beroende på vilken typ av vårdform klienterna kommer i kontakt med, detta väljer Hilde att benämna som en människoförändrande organisation. Inom ramen för hjälparbete sker kontinuerligt en påverkan av klienterna, de står i fokus för social kontroll. Bergmark (1998) skriver att socialarbetaren upprätthåller kontrollfunktionen i uppdrag av "samhället". Bergmark beskriver begreppet social kontroll genom

att avvikande individer anpassas till de beteenden och normer som råder i det samhället. Han menar att behandlarna har till sin uppgift att uppmuntra, övertyga samt manipulera klienterna till levnadsvillkor de annars kanske inte skulle föredra. Vidare anser han att de förändrar normer hos klienter till normer som uppfattas som "önskvärda" från samhällets sida. Enligt Bergmark är socialt arbete en aktivitet som bygger på en i grunden ojämlik relation mellan behandlare och klienter. Författaren menar att behandlare har en överordnad roll och har i sitt uppdrag att kontrollera att individer anpassas in i den rådande normen. Ibland sammanfaller innehållet i detta uppdrag med klienternas intresse, ibland inte. Bergmark fortsätter att förklara hur social kontroll visar sig i tre förgreningar. Socialisering handlar främst om att de samhälleliga normerna förmedlas till barn och unga under uppväxtåren. I direkt beteendekontroll uppmuntras eller bestraffas omedelbart ett önskat eller oönskat beteende. Det sistnämnda kontrollinslaget kallar Bergmark resocialisering vars syfte är att återföra individer med avvikande beteende till mer socialt accepterade beteendemönster. Bergmark skriver att det handlar om resocialisering av unga individer, där det skett ett utvecklande av avvikande beteende och de bör återanpassas in i samhället.

Hilte (1990) förklarar att människoförändrande organisationer eller socialiserande organisationer kan ha olika syften. Det resocialiserande systemet ägnar sig åt att ändra på vissa brister i individens tidigare socialisation. Inom gruppen av socialiserande organisationer finns det ytterligare förgreningar där det sätts upp mål för klienten att uppnå. Författaren menar att statussocialisation är en av förgreningen, vilket syftar till att förbereda individen för en viss position i samhället som förutsätter en viss livsstil. Detta sker bland annat inom socialt arbete, till exempel i rådgivningssamtal eller på behandlingshem. Hilte beskriver hur det 1983 genomfördes en omfattande kartläggning av Sveriges olika behandlingshem för narkomaner där mer än hälften av landets behandlingshem deltog. Författaren hänvisar till de resultat som Vera Segraeus presenterade i sin analys av kartläggningen samma år. Resultaten påvisade att det fanns betydelsefulla skillnader i ideologiska utgångspunkter. Hilte beskriver hur Segraeus fann att behandlingshemmen hade olika inriktningar på sitt arbetssätt, en av dessa inriktningar var den så kallade fostranmodellen. Fostranmodellen i sin tur kan delas in i fem olika delar: Svensson-fostran, kamratfostran, socialistisk fostran, folkrörelsefostran och rollmodellfostran. Hilte berättar att Svenssonfostran primärt inriktas på de inskrivnas anpassning till samhällets rådande normer vilket bland annat sker i samband med praktisk arbete. Kamratfostran har sin utgångspunkt i hjälp till

självhjälp och även här spelar praktiskt arbete en stor roll. Kamratfostran liknade i kartläggningen det miljöterapeutiska synsättet i mångt och mycket. Den socialistiska fostran och folkrörelsefostran däremot är politisk färgade och liknar Hasselapedagogiken¹. Den socialistiska fostran förekom i kartläggningen främst på behandlingshem för personer under 20 år. I rollmodellfostran ligger betoningen på personalens roll som förebilder med tanke på deras livserfarenhet. Personalens handlingsmönster och beteende blir levande exempel på de etablerade normer som råder i samhället.

3.2 Skapande av femininitet

Laanemets (2000) avhandling bygger på intervjuer med kvinnliga klienter och behandlingspersonal vid fyra olika behandlingsprogram för missbruk. De kvinnliga klienterna har berättat om sig själva, sitt användande av droger och erfarenheter av vård. Dessutom har personal intervjuats på respektive behandlingshem om dessa kvinnors behandling och hur de ser på konstruerandet av kvinnlighet. Laanemets menar att kvinnlighet eller femininitet är inte bara är utseende utan kan uppvisas genom handlingar och aktiviteter samt att kvinnan söker sig till olika miljöer. Kvinnlighet kan se annorlunda ut och värderas olika beroende på vilken kontext och miljö kvinnorna befinner sig i. I Laanemets avhandling befinner sig kvinnorna i ett specifikt sammanhang, det vill säga missbrukarbehandling. Hon menar att syftet med behandlingen är att de ska bli drogfria och integreras in i samhället igen. Laanemets tar hjälp av sociologen Bourdieus begrepp symbolisk makt, för att beskriva behandlingens underliggande påverkan. Hon menar att det inte bara finns ett synligt maktförhållande mellan kvinnorna och behandlare, utan även en symbolisk makt. Den symboliska makten bygger på att kvinnorna i behandlingen godtagit och accepterat de villkor behandlingen sker under. Vidare har Laanemets analyserat kvinnornas och behandlarnas berättelser om vården för att finna likheter och skillnader mellan dem. Hon beskriver behandling som en organiserad påverkansprocess där syftet är att möjliggöra drogfrihet på individnivå. Vidare förklarar Laanemets att behandlare och klienter fungerar som ett "kategoriellt par" där det sker en interaktion mellan behandlare och klient. I förhållandet använder sig behandlaren av sig själv och sin erfarenhet för att försöka påverka klienten i en viss riktning. Laanemets menar att behandlare och klient bildar olika "kategorier" det vill säga de befinner sig på var sin sida av samhället.

¹ Hasselapedagogiken erbjuder klienterna frihet under ansvar. Pedagogiken har som målsättning att lära ungdomarna ansvarstagande genom praktiska och teoretiska utbildningsmöjligheter. De får bland annat skolning i de normer och

Behandlaren ska förmedla den rätta kunskapen om vad som är accepterat i samhället, medan klienten ska ta emot denna kunskap, beskriver Laanemets. Detta gör i sin tur att relationen mellan behandlare och klient inte är jämbördig och den kan aldrig bli det. Enligt Laanemets blir klienten mer eller mindre tvingad att omvärdera sitt leverne då målet med behandlingen är att klienten ska förändras och anpassas till samhället.

Laanemets konstaterade att det fanns en gemensam syn på kvinnlighet på majoriteten av behandlingshemmen. Närmare bestämt menar hon att behandlarna såg kvinnlighet som något inneboende hos kvinnorna och detta kan lockas fram via till exempel behandlingssamtal. Laanemets har även studerat hur kvinnorna ser på sin femininitetsprocess och hur denna förändras eller upprätthålls beroende på kontext. Hon menar att femininitetsprocessen är den process där en kvinna utvecklas och blir till just den kvinna hon är. Laanemets avhandling visar att det inte finns en form av kvinnlighet utan flera olika och oavsett sammanhang talade kvinnorna om femininitet som genuint och något som kommer inifrån. Laanemets uttrycker dock att den traditionella kvinnorollen vidmakthålls av behandlingspersonalen. Författaren menar vidare att behandlingspersonalen disciplinerar och reproducerar den ”riktiga kvinnan” och ”den goda modern”.

3.3 Mansforskning

Johansson och Kuosmanen (2003) skriver att forskning om män är ett ungt forskningsområde vilket etablerades först under 1980-1990 talet. Den har sina rötter i kvinnoforskning och den feministiska debatt som tog fart under 1970-talet. Debatten fokuserade främst på frågor om jämlikhet mellan könen, mäns känsloliv, och mäns våld mot kvinnor. De menar att kvinnliga och manliga forskare började diskutera och problematisera manlighet samt relationer mellan män och kvinnor. Forskare intog ett kritiskt förhållningssätt till de avigsidor manligheten representerade. Manligheten och mansrollen uppfattades som dysfunktionell. Både inom den tidiga kvinnoforskningen och i mansforskningen diskuterades könsroller utifrån en relativt konform bild och manlighet respektive kvinnlighet beskrevs som ett singulärt fenomen. Författarna menar att det är först i modern könsforskning man börjat tala om kvinnligheter och manligheter i flertal samt satt dessa i relation till faktorer som klass och etnicitet.

värderingar som är accepterade av samhället.

Johansson och Kuosmanen ser den amerikanske psykologen Joseph Pleck som en av förgrundsgestalterna inom mansforskningen. Författarna beskriver hur Pleck kritiserade rollteorin och den forskning vars mål var att identifiera hot mot den traditionella manligheten. Hoten mot den manliga rollen var främst homosexualitet, femininitet och hypermaskulinitet. Pleck reagerade mot ensidigheten i framställningen av kön och manlighet, vilken präglade den amerikanska mansforskningen under 1980-talet. Johansson och Kuosmanen menar att Plecks bidrag öppnade dörrar för att analysera hur manlighet konstrueras, samtidigt som den tydligt markerar övergången från forskning om män till mansforskning. Johansson (2000) beskriver att samtidigt som dessa diskussioner pågick i England och USA tillsattes det i Sverige år 1980 en statlig utredning vars syfte var att kartlägga männens livssituation i landet. Johansson skriver att denna utredning leddes av Lars Jalmert och publicerades 1984 i rapporten "Den svenske mannen". Rapporten byggde på 5000 enkätsvar samt ett antal intervjuer. Johansson menar att Jalmerts rapport betytt mycket inom nordisk mansforskning då den problematiserade manlighet samt kopplade samman kön och makt.

Johansson och Kousmanen (2003) skriver att inom feminismen har det berömda uttalandet av Simone de Beauvoir "Man föds inte till kvinna, man blir kvinna" utgjort en central utgångspunkt. Överfört till mansforskning, studeras hur män blir män och att män skapas i historiska sammanhang. Johansson (1998) skriver att denna utgångspunkt syftar till att problematisera manlighet och uppmuntra till reflektion över mansideal, historiska variationer, relationen mellan könen, fadersideal och homosexualitet etcetera. Dock menar Johansson att feministisk forskning och forskning om mannen formuleras utifrån olika grunder. Feminismen utgår från en underordnad position medan den tidiga mansforskningen hade som mål att förstärka den traditionella manligheten. Vidare anser Johansson att det därför inte inom mansforskningen går att efterlikna den feministiska forskningen i allt för stor utsträckning. Mansforskningen bör vara ett eget forskningsområde med fokus på att studera mäns upplevelser och förutsättningarna för mäns kontexter, menar Johansson.

Enligt Johansson och Kuosmanen (2003) har sociologen Robert W. Connells haft ett mycket stort inflytande på den moderna mansforskningen. Connell representerar det som kallas det socialkonstruktivistiska synsättet, där tyngdpunkten ligger på att studera den sociala konstruktionen av

olika typer av maskuliniteter. I teoriavsnittet kommer vi att redogöra mer ingående för Connells teorier då vi kommer att knyta samman dem med vårt empiriska material.

3.4 Identifikation och förebilder

Johansson (2000) beskriver hur fadern är en avsaknad förebild för många män. Mäns berättelser om sina pappor är ofta fyllda med saknad och smärta över att aldrig riktigt lärt känna sina manliga förebilder. Berättelser om mödrar innehåller nyanser, närhet och intima förtroenden. Däremot skildras pappor som frånvarande, auktoritära eller rent av som förtryckare. Johansson skriver att fäderna blir riktigt tydliga för sina söner när de tillbringar en stund tillsammans med att utföra något slags praktiskt och fysiskt arbete. Då förankrar de sin identitet i någon form av materiell verksamhet. Författaren menar att den manliga gemenskapen formas i en närvaro som förknippas med arbete och prestation. Johansson berättar att när man talar om fadern som rollmodell och vid avsaknad av manlig rollmodell förutsätter man att identitet utvecklas genom imitation. Sonen söker sig således till andra rollmodeller. Rockstjärnor, våldsfilmerna, actionhjältar och superhjältar kan fungera som ställföreträdande imitationsobjekt. En pojkes identitet formas inte enbart av imitation utan även via identifikation, enligt Johansson. Denna mekanism är mer oförutsägbar och det är möjligt att identifikationen sker med faderns drömmar och hans oförverkligade livsplaner, den imaginära och inte alltid sanna bilden av fadern.

3.5 Idrott och aktivitet

Dahlén beskriver i Bolin och Lövgren (1995) hur den moderna tävlingsidrotten har sina rötter i England och USA där industrialiseringen grundlade förutsättningarna för att individer ur olika samhällsskikt kunde mötas på lika villkor. Inom det engelska skolsystemet nedtecknades 1846 regler och bestämmelser för fotboll. Syftet var enligt Dahlén att organisera och anpassa idrotten till ett pedagogiskt redskap i karaktärs- och moraluppfostran. Dahlén menar att den moderna tävlingsidrotten fungerar som en faktor i reproduktionen av maskulina värden och ideal. Vidare anser han att idrotten blivit en rit in i vuxenvärlden, en sfär där pojkar kan finna förebilder och identifiera sig med andra män.

Att det är bra att träna och hålla kroppen i form menar Johansson (2000) är något de flesta är medvetna om idag. Dock ställer han sig frågan hur detta skall gå till och vilken kroppstyp som ska anses vara sund samt eftersträvansvärd. Författaren anser att den manliga kropp som skapas inom gym också kan ses som en fostran av män. Där manlighet karakteriseras av målinriktning, disciplin och asketism. Idealen, som bodybuildare ofta har, menar Johansson är en hård, stor, fettsnål och atletisk kropp. Detta menar han syftar till att skapa en kropp av pansar snarare än en sensitiv och mjuk kropp. Denna kroppskultur är enligt Johansson prestationsinriktad. Vidare menar han att långt ifrån alla män som tränar på gym strävar efter eller vill uppnå den perfekta kroppen och dessa ideal. Johansson anser dock att det är samma typ av träning och samma mentala inställning som leder till den mer måttligt muskulösa manskroppen. Med andra ord menar han att det är olika kroppar, men samma fysiska träning och till viss del samma inställning. Idealen som råder för bodybuilders anser Johansson är en del av den hegemoniska maskuliniteten och är ett uttryck för de manliga ideal som råder idag. Begreppet hegemonisk maskulinitet kommer vi att beskriva närmre i teoriavsnittet under Robert W. Connell.

Nilsson (1998) genomförde en undersökning om huruvida fritidsaktiviteter är förknippade med manlighet respektive kvinnlighet. Undersökningen gjordes utifrån 1520 stycken enkätsvar där 16-åriga flickor och pojkar fick beskriva sina föreställningar. Nilsson menar att pojkar och flickor uttryckte en ambivalent inställning till begreppen manlighet och kvinnlighet. Vidare uppfattar Nilsson att ungdomarna beskrev begreppen utifrån olika delar av identiteten. De flesta av ungdomarna ansåg att aktiviteter som till exempel hålla på med bilar, styrketräna och spela fotboll var manliga. I undersökningen framkom det att männen förväntades vara mer självsäkra, framåt och prestationsinriktade samt ha ett tuffare och kraftfullare kroppsspråk. Enligt Nilssons undersökning visade det sig också att männen förväntades vara glada, trevliga, rastlösa, lite stränga och intresserade av idrott. Kvinnorna däremot förväntades vara mera omtänksamma, känslösa och förstående.

3.6 Könssocialisation

Bjerrum-Nielsen och Rudberg (2000) förklarar hur alla individer formas in i socialt konstruerade könsroller utifrån sitt biologiska kön. Författarna menar att identiteten skapas successivt i samspel med omgivningens olika förväntningar samt förstärkningar av önskat beteende. Därmed menar de

att flickor blir flickaktiga och pojkar pojkaktiga, då både flickor och pojkar vill bli accepterade. Vidare menar Bjerrum-Nielsen och Rudberg att för att bli en del av en social gemenskap, uppfyller oftast barnet de rollförväntningar som omgivningen har på deras biologiska kön. Författarna menar att samhällets värderingar om vad som är manligt respektive kvinnligt påverkar föräldrars uppfostran av barnet oavsett deras uppfattning om könsroller. Detta på grund av att föräldrar själv socialiserades in i samhället som just kvinnor och män. Bjerrum-Nielsen och Rudberg hänvisar till Lambert med flera, vilka gjorde en undersökning 1971, om föräldrars uppfattning om vad som är typiskt för flickor och pojkar. Pojkar upplevdes då som våldsamma i lek, försvarsberedda, fysiskt aktiva, konkurrerande och mekaniskt intresserade. Flickor däremot upplevdes som hjälpsamma i hemmet, snygga och rena, stillsamma och reserverade, väluppfostrade, lyhörda för andras känslor samt benägna till gråt och skvaller. Att barnet uppfattas olika utifrån könet kan innebära att ett beteende hos en flicka eller pojke bemöts olika.

I puberteten förstärks ofta pojkars aktivering och beteenden som funnits tidigare. Bjerrum-Nielsen och Rudberg hänvisar till Krugers studie som gjordes 1988 där en grupp flickor och pojkar med arbetarbakgrund var föremål för studien. Studien visar att pojkarna söker efter spänning i tillvaron som inte minst kan ske genom slagsmål med andra pojkar. Detta sökande efter spänning kan kopplas till intresset för kroppens styrka. Den fysiska styrkan pojkarna visar genom fartfyllda aktiviteter fastställer deras position i förhållanden till flickorna. Flickorna är inte lika fysiskt starka som pojkarna. Slagsmålet handlar inte enbart om att visa upp sin fysiska styrka utan även om att ta sin plats i pojkvärldens hierarkiska struktur och att slåss för sin manlighet.

3.7 Sammanfattning

Hilte (1990) och Bergmark (1998) betonar förekomsten av social kontroll och disciplinering i människoförändrande organisationer. De menar att socialarbetare har en kontrollerande uppgift där de socialiserar eller resocialiserar människor. De människoförändrande organisationernas syfte anser de är att anpassa klienter till de normer och värderingar som råder i samhället. Social kontroll och disciplinering i behandlingsarbete är en ofrånkomlighet i socialt arbete, menar författarna. Dahlén (1995) och Johanssons (2000) forskningsaspekter kring sport och aktivitet visar att dessa är nära sammankopplade med begreppen identifikation, förebilder och reproduktion. Mansforskningen beskrivs ur ett historiskt perspektiv vilken har sina rötter i feminismen, men har

utvecklats till ett helt eget forskningsområde. Laanemets (2002) har gjort en studie på kvinnlig missbruksbehandling ur ett genusperspektiv och hon kom fram till att behandlare vidmakthåller och reproducerar den traditionella kvinnorollen. Forskning kring skapandet av maskulinitet i behandling är inte något vi funnit och därmed drar slutsatsen att detta inte lyfts fram bland forskare. Detta väljer vi att beröra i analysavsnittet ur ett spegelvänt perspektiv, det vill säga skapandet av maskulinitet i behandling sett ur behandlarnas perspektiv. Forskning visar att könsocialisation innebär att alla människor, medvetet och omedvetet socialiserats in i könsroller utifrån sitt biologiska kön.

4. Teoretiska utgångspunkter

I följande avsnitt presenteras R W. Connells teorier om maskuliniteter samt Ehn och Löfgrens analyser av kultursystem och det är dessa teorier vi kommer att använda oss av i analysen. Dessa teorier har vi valt för att analysera fenomenet maskulinitet ur ett sociologiskt perspektiv och ett kulturellt perspektiv. Connell (1995) menar att det finns en hierarki mellan olika maskuliniteter där den hegemoniska är den maskulinitet vilken motsvarar de manliga ideal som råder i samhället idag. Vi vill analysera om behandlarnas syn på maskulinitet motsvarar det hegemoniska mansidealet. Med hjälp av Ehn och Löfgrens analyser av olika kultursystem vill vi synliggöra och exemplifiera våra tolkningar av det empiriska materialet.

4.1 Robert W. Connell

Johansson (2000) förklarar att det konstruktivistiska synsättet handlar om att studera den sociala konstruktionen av olika typer av maskuliniteter, vilka processer som leder fram till en viss typ av manlig identitet. Författaren menar vidare att R. W Connell är den främste företrädaren för det konstruktivistiska synsättet. Connell (1995) skriver att hans teorier utgår ifrån uppfattningen om att kön är historiskt, politiskt och socialt konstruerade och därmed föränderliga. Connell har studerat relationer mellan maskuliniteter och menar att det finns mer än en maskulinitet då man beaktar faktorer som kön, ras och klass.

Connell (1995) använder sig av begreppet hegemoni, vilket ursprungligen myntades av Antonio Gramscis vid dennes analys av klassrelationer. Hegemonisk maskulinitet är den dominerande

manlighet som råder i ett samhälle under en viss tidsperiod. Författaren menar att det är den idealbild de flesta män måste förhålla sig till på ett eller annat sätt och sprids via media och populärkultur i ett samhälle. Denna typ av hegemoni möjliggör mäns överordning gentemot kvinnor. Connell menar att det även råder en hierarkisk över- och underordning i relationer mellan män. Män framstår antingen som bärare av makt, deltagare eller underordnande och feminiserade. Positionerna i hierarkin kan skifta beroende på vilken idealbild som dominerar. Hegemonin är föränderlig och bör ses i sin kulturella och politiska kontext för att kunna analyseras och förklaras. I västerländsk kultur är det historiskt sätt den heterosexuella mannen som är överordnad medan den homosexuella mannen har befunnit sig i en underordnad position. Enligt Connell har andra manligheter som är av underordnad ställning är män med feminina drag, det vill säga: "mammans pojke", fegisen, tönten, mesen med flera. Vidare menar Connell att det är ytterst få män som lever upp till de ideal den hegemoniska maskuliniteten innebär. Samtidigt säger Connell att majoriteten av alla män drar nytta av hegemonin som deltagare och därför understödjer det hegemoniska systemet.

4.2 Kulturanalys

Enligt Ehn och Löfgren (1982) kan kultur ses som ett kollektivt medvetande eller ett system av betydelser och symboler. Det är de erfarenheter, kunskaper och värden som människor delar och som återskapas samt förändras i ett socialt handlande och i en specifik kontext. Författarna menar att kultur kan ses som i termer av språk eller som strukturerade system. Ehn och Löfgren ger en beskrivning av hur ett kultursystem kan skapas med hjälp av ett exempel. När en individ växer upp i en by lär sig denna att se världen på ett visst sätt, den lär sig kategorisera och tolka efter givna mallar. Dessa givna mallar är ofta omedvetna för individen och kulturen blir alldeles självklar och inget den reflekterar över. Individens föreställningar om tid, rum och kön existerar i det vardagliga livets språk och handlande. Författarna anser att man kan betrakta människor som kulturbärare, det vill säga att vi mer eller mindre omedvetet ingår i ett kultursystem med symboliska innebörder som till exempel via klädsel, gester och språk. Dessa symboler sänder signaler till andra vilket skapar föreställningar och möjliggör kategoriseringar. För att synliggöra ett kultursystem och det "naturliga" menar författarna att man kan använda sig av tematisering. Det innebär att man kartlägger teman utifrån hur ett kultursystem är uppbyggt. Ehn och Löfgren använder sig av olika exempel för att tydliggöra hur en kulturforskare kan undersöka vilka givna tankebanor och

förhållningssätt som är aktuella i just det kultursystemet. Författarna beskriver att en tematisering kan se olika ut beroende på vilka begrepp forskaren använder sig av. En kulturforskare kan bland annat fokusera på dessa teman: arbete, tid, kaos/ordning, individ/kollektiv och manligt/kvinnligt. Utifrån dessa kan sedan forskaren kategorisera ”verkligheten” i kultursystemet genom olika frågeställningar som till exempel: Existerar begreppen? Hur definieras de? Vilket kulturellt innehåll har de? Beroende av svaren på frågeställningarna får forskaren underlag för att genomföra en analys.

5. Presentation av behandlingshemmet och de intervjuade

Uppsatsen bygger på sex intervjuer av behandlare och samtliga arbetar på behandlingshemmet Svalan. Behandlingshemmet och alla namn i intervjuerna är fingerade. I följande avsnitt kommer vi att göra en kort presentation av de intervjuade och en beskrivning av behandlingshemmet.

5.1 Behandlingshemmet Svalan

Svalan är ett privatägt behandlingshem vilka tar emot upp till åtta unga män i åldern 16-20 år med psykosocial problematik, relationsstörningar och/eller begynnande missbruk. Ungdomarna är placerade enligt Socialtjänstlagen (SoL) och Lagen om vård av missbrukare i vissa fall (LVM). Behandlingshemmet startades 1996 på initiativ av fyra behandlingsassistenter. Samtliga hade erfarenhet av behandling av ungdomar och/eller äldre missbrukare, när de bestämde sig för att öppna ett behandlingshem för enbart unga män. Grunden i behandlingen bygger på ett miljöterapeutiskt arbetssätt. Utöver det miljöterapeutiska tänkandet har personalen valt att använda aktiviteter som en central del i behandlingen vilket går under benämningen äventyrsbehandling. Varje år görs längre resor där personal och klienter åker skidor, paddlar kanot och vandrar i fjällen. Under veckorna består aktiviteterna bland annat av klättring, dykning, styrketräning och innebandy. Personalen består av sex heltidsanställda och ett antal timanställda. Två av de heltidsanställda är kvinnliga behandlare och resterande manliga. De som arbetar heltid har ett kontaktmannaskap för de unga männen, vilket innebär ett behandlingsansvar utöver deras respektive ansvarsområde.

5.2 Intervjupersonerna

Lena, 42 år, är i grunden socialpedagog och har efter utbildningen gått diverse internutbildningar. Lena har arbetat inom missbruksvården i tretton år, både på privata behandlingshem och statliga institutioner. Hon har erfarenhet av arbete med kvinnor och män i behandling. Lena är en av delägarna till behandlingshemmet Svalan vilket hon var med och startade 1996. Lena är föreståndare, behandlingsansvarig för klienterna samt har hand om personalfrågor.

Anders, 39 år, är utbildad äventyrsterapeut och har genom sina anställningar fått ta del av internutbildningar. Anders har arbetat inom missbruksvården sedan 1991, dels inom LVM-vård och dels medverkat i projektarbeten. Han har arbetat med kvinnor och män i behandling. Anders var med att starta Svalan tillsammans med Lena och är delägare. Anders är verkställande direktör och ekonomiskt ansvarig.

Erik, 35 år, är socionom och har varit anställd på Svalan i ungefär fyra år. Innan Erik utbildade sig till socionom arbetade han inom fabriks- och tillverkningsindustrin. Han arbetade heltid på Svalan till och med förra sommaren, men är numera timanställd vilket medför att han inte har något större behandlingsansvar eller något specifikt ansvarsområde. Erik har inga erfarenheter av kvinnor i behandling.

Robert, 33 år, utbildade sig till behandlingspedagog för tre år sedan. Innan utbildningen arbetade han som byggnadsarbetare. Därefter fick han anställning på en institution och har erfarenheter av flickor i behandling. Robert ansvarar för underhållet av fastigheten.

Tobias, 33 år, har arbetat som behandlingsassistent för ungdomar i ungefär sju år. Han har erfarenhet av både flickor och pojkar i behandling. Tidigare arbetade Tobias som golvläggare. Han har varit anställd på Svalan i tio månader och ansvarar för värme- och vattensystemet.

Hanna, 29 år, är utbildad socialpedagog samt har gått en del internutbildningar. Hon har arbetat som socialpedagog i sju år, bland annat inom kriminalvården, öppenvården och på ett utredningshem för ungdomar. Hanna har erfarenhet av flickor och pojkar i behandling. På Svalan

har Hanna varit anställd i sex månader och är biträdande föreståndare. Hanna ansvarar för inköp till kök och kvalitetssäkringen.

6. Framställning av intervjumaterialet

Under denna rubrik kommer vi att presentera vår framställning av empirin. Följande avsnitt är indelat i tre olika teman: Behandlarnas upplevelser av klienterna, behandling och rollen som behandlare. Dessa tre teman utarbetade vi till vår intervjuguide, vilka var ett stöd under intervjuerna. Vid bearbetning av materialet var det fortfarande i de ovannämnda teman vi tydligast kunde urskilja mönster och avvikelser. Vi belyser vad behandlarna har för tankar och föreställningar kring tjejer i behandling för att på så vis spegla killar i behandling. I framställningen av intervjuerna använder vi oss av olika benämningar för behandlare och klient. Synonymt till behandlare används: ”respondenter”, ”personal” och ”de intervjuade”. Synonymt till klienter används: ”killar”. Avslutningsvis presenteras de deltagande observationer vilka vi har valt att dela in i dag ett, två och tre.

6.1 Behandlarnas upplevelser av klienterna

I följande tema kommer vi att fokusera på hur behandlarna beskriver klienternas problematik och bakgrund. Vi kommer även att beskriva behandlarnas upplevelser av klienternas självbild och dess förändringsprocess samt upplevelser kring jargong, språk och samtalston. Vi har försökt att sammanställa vad majoriteten av behandlarna uttrycker samt finna eventuella avvikande åsikter.

6.1.1 Klientens problematik och bakgrund

Samtliga intervjuade menar att det är svårt att ge någon generell beskrivning av killarnas bakgrund, men genomgående är att det finns sociala problem, mer eller mindre kriminalitet, och missbruksproblematik med i bilden. Majoriteten av behandlarna berättar att de flesta killar har trassliga hemförhållanden. Lena påpekar dock att det har svängt de senaste två till tre åren då fler och fler av de placerade kommer från det som samhället uppfattar som vanliga familjer. Lena beskriver en vanlig familj i bemärkelsen ”en traditionell kärnfamilj” samt att föräldrarna till klienterna är akademiskt utbildade. Nästan alla anser att det är bättre att prata med killarna när de

skrivs in istället för att utgå ifrån vad som står skrivit i utredningarna. Anders uttrycker att vissa socialsekreterare "mörkar" utredningar, det vill säga att de utelämnar information om klienternas bakgrund i de fall där killarna är svårplacerade. Anders och Lena, delägarna, poängterar att det inte finns resurser och kompetens att ta emot killar med sexuell problematik- oavsett om det är frågan om förövare eller offer.

6.1.2 Klientens självbild

Vid frågan om hur behandlarna upplever klienternas självbild är alla överens om att killarnas självbild är skev och felaktig samt att bristen på tillit är tydlig. Dock menar samtliga att det inte går att sätta en stämpel på alla killar, då variationen av personligheter är stor. Vidare berättar de intervjuade att vissa killar tror att de inte klarar av någonting medan andra tror för mycket om sig själva. En tredjedel av personalen upplever att självbild och identitet är relaterad till graden av kriminalitet samt vilken drog klienten har missbrukat. Robert och Lena menar att de som skapat sig en identitet i den kriminella världen har en gangsterattityd och är riktiga hårdingar, de tror de klarar allt. Lena berättar mer ingående om klienters drogrelaterade självbild. Hon menar att amfetaminister ofta är kaxiga utåt och har mycket spring i benen, medan haschrökare är lugnare, sega som ett tuggummi och tror sig inte klara av någonting.

Under behandlingens gång upplever alla behandlare att killarnas självbild utvecklas och förändras enormt. De intervjuade beskriver dock utvecklingen ur skilda aspekter. Nästan alla drar paralleller till äventyrsbehandlingen och hur den medför en successiv förändring av klientens självbild, som Lena uttrycker det:

När han kom till oss såskulle jag vilja beskriva honom som en stor klump, han var en massa, han har fått en kropp /.../ han har ju också blivit en man, för det här är väldigt manligt. Alltså det här är ju väldigt grabbigt att hålla på och klättra i berg, vilket också gör att man får en identitet. Man är ju faktiskt klättrare.

Tobias däremot drar parallell till sysselsättning då han betonar att killarna växer och förändras när de börjar få rutiner i vardagen. Han säger: "...man ser de individerna som kommit hit här från början och hur de har utvecklats. Till exempel som att gå upp på morgonen själv klockan sex, fixa

maten, sticker iväg och jobbar och kommer tillbaka här vid fyratiden.” Vidare uttrycker Hanna hur praktiskt arbete med händer och kropp stärker deras identitet och detta märks när killarna går ut i praktik och vid vardagliga sysslor. Hanna berättar att flera av killarna har dåliga erfarenheter av skola och har aldrig lyckats där, vilket hon tror kan beror på mycket frånvaro eller svårigheter med teoretiska ämnen.

6.1.3 Jargong och språk

Jargongen och samtalstonen uttrycks av majoriteten som ”rå men hjärtlig”, ”rått och tufft med en kärleksfull baktanke” och ”rak och öppen kommunikation”. De menar att det symboliserar en grabbighet. Killarna tävlar mycket och det känns manligt och tufft, tycker Hanna. Hon nämner även att det är mycket snack om prylar och förtydligar att hon syftar till stereoanläggningar, datorer, träningsgrejor och utrustning. Alla menar att jargongen varit annorlunda om behandlingen riktat sig till tjejer, utom Robert. Han anser att det är förenklande och bara en del av förklaringen. Han anser att när en grupp ungdomar med bristande normer och värderingar isoleras, blir det garanterat rå stämning, oavsett kön. Robert understryker att behandlarna måste ta sitt ansvar och markera när en ungdom verbalt överskrider gränsen för vad som anses vara acceptabelt, till exempel könsord.

När de intervjuade tillfrågades om deras föreställningar om tjejer i behandling på Svalan, var de mest framträdande svaren att det antagligen skulle vara mindre slitage, hemtrevligare, lugnare och mer pyssligt. Anders berättar om tidigare erfarenheter han har från ett behandlingshem för kvinnor. Han menar att den kvinnliga personalen på det behandlingshemmet utgick ifrån att de kvinnliga klienterna ville ha det pyssligt och hemtrevligt, vilket gjorde att det blev absurt. Anders säger:

Det har jag själv sett, det var 'puttinuttigt' på det andra behandlingshemmet. När jag klev in i den världen så var det väldigt mycket tingeltangel, helt sanslöst, alltså Ja, det såg ut som ett horhus nästan. Ursäkta men, det blev för mycket rosetter och så/.../ och sedan när vi kom in några killar där så blev det mindre automatiskt.

Hanna anser att tjejer i allmänhet tar på sig traditionella kvinnoroller, medvetet och omedvetet, utifrån förväntningar. Hon gör jämförelse med manlig respektive kvinnlig fängelseavdelning där

hon upplever att det är en oerhörd skillnad dem emellan. En annan behandlare, Tobias, uttrycker att det är mer besvärligt att arbeta med tjejer. Han menar att tjejer är lurigare och utnyttjar olika situationer till sin fördel. Killar däremot upplever han är lättare att arbeta med, eftersom de tänker mer svart eller vitt och är enklare att komma in på livet. Robert och Erik berättar att de är av en annan åsikt. De tror inte att det skulle vara någon märkvärd skillnad om det hade varit enbart tjejer i behandling.

6.2 Behandling

I följande presenteras det miljöterapeutiska arbetssättet, äventyrsbehandling och målsättningen med behandlingen enligt behandlarna. Vi har fokuserat på deras beskrivningar av hur de går tillväga i arbetet med klienterna och syftet med den miljöterapeutiska modellen. I beskrivningen av äventyrsbehandling framställs främst vad behandlarna upplever att aktiviteter och äventyr ger klienterna. Den sista underrubriken fokuserar på vad målsättningen med behandlingen är och hur behandlarna ser på en ”färdigbehandlad klient”.

6.2.1 Miljöterapeutiskt arbetssätt

Samtliga berättar ingående om hur det miljöterapeutiska arbetssättet i kombination med äventyrsbehandlingen påverkar klienterna till förändring. Behandlarna berättar att de tror på det miljöterapeutiska arbetssättet och att de ser att det fungerar i praktiken. Den miljöterapeutiska modellen beskriver Erik som ”samtal i görandet”. Han menar att på behandlingshemmet gör de precis det som människor gör i vardagen. Erik tar hjälp av en metafor för att förklara hur miljöterapi definieras på behandlingshemmet. Det är ungefär vad en ”hemmafru” gör om dagarna, fast lite därtill, förklarar Erik. En vanlig dag kan innefatta diskning, städning, matlagning, reparationsarbete och fysiska aktiviteter. Erik berättar att killarna ansvarar för olika områden varje vecka. Lena jämför Svalan med en arbetsplats. Hon förklarar att Svalan kan liknas vid vilken arbetsplats som helst, om man bortser från killarnas problematik. Belönings- och bestraffningssystemet menar Lena ska motsvara hur det ser ut i samhället. Lena berättar att killarna får timlön från det att de stiger upp på morgonen till det att de går och lägger sig, med undantag för den i förväg planerade fritiden. Precis som på en arbetsplats får killarna löneavdrag om de kommer för sent på morgonen och sjukavdrag när de är sjuka.

Erik berättar syftet med det miljöterapeutiska arbetssättet:

Dels är det ju det rent strukturella, att få en struktur i vardagen, att komma upp på morgonen och göra något ordentligt. Många som kommer hit har vänt på dygnet helt och hållet, vilket inte fungerar i den här mallen som vi har med lagar, regler och normer. Dels är det rent läromässiga, att lära sig allting vardagligt. Laga mat, tvätta, städa alltså sådant man måste kunna för att leva i vårt samhälle. För det är dit dom ska sedan.

Samtliga behandlare poängterar att struktur i vardagen är centralt för killarna att lära sig under behandlingens gång. Alla respondenter använder uttrycken: ”gå upp på morgonen” och ”skapa ansvarskänsla” för att betona vad de anser är väsentligt för ett fungerande liv i vårt samhälle. Robert framhåller att killarna måste acceptera att det finns en vardag där man har tråkigt ibland. Han menar att livet inte bara kan gå från ytterlighet till ytterlighet. Robert berättar att de har olika projekt på Svalan och att de just nu bygger ett staket. Varje dag måste killarna gå ut och gräva hål, gjuta plintar och spika staket. Vidare berättar Anders att behandlarna är med klienterna hela tiden i sysslorna och uppmuntrar dem till att lära sig nya saker. Förhoppningsvis väcks klienternas nyfikenhet och de vågar prova på saker utan rädsla för misslyckande. Flertalet av behandlarna understryker att fördelen med att kombinera praktiskt arbete och samtal gör att relationen fördjupas. De anser vidare att det blir en konstlad situation att samtala sittandes i ett rum, där det oftast skapas en osynlig mur mellan behandlare och klient. Behandlarna upplever att klienterna lättare öppnar upp sig när de samtidigt är aktiverade med något praktiskt arbete. Två av behandlarna har föreställningen att tjejer har mer lust att sitta ner och samtala medan killar behöver göra något praktiskt samtidigt som de samtalar. Erik kopplar det till att män traditionellt sätt har svårt att prata känslor därför att de förväntas vara tuffa, starka och ”macho”. Erik utvecklar sitt resonemang med att om killarna har något att syssla med under samtalet, kan de ändå vara manliga, eftersom de gör något machobetonat samtidigt. Vidare menar han att många killars största rädsla är att betraktas som feminina och ”böjiga”. Att sitta ner och prata känslor är förbjudet, det är böjigt och kvinnligt.

6.2.2 Äventyr och aktivitet – vad ger det klienterna?

Alla intervjuade betonar att aktiviteter och i första hand klättring, är den röda tråden i äventyrsbehandlingen. De menar att klättring och de övriga fysiska aktiviteterna framtvingar en relation med killarna och inom ungdomsgruppen. Både klättring och dykning kräver en hållbar relation mellan personal och klient därför att man är beroende av varandra. Respondenterna talar i positiva ordalag om hur klättring medverkar till en synbar förändring hos klienterna, men betonar att syftet inte är att utbilda duktiga klättrare. Samtliga tror att äventyrsbehandling lämpar sig för alla människor oberoende av ålder och kön. De menar att man kan utgå från varje individs förutsättningar och anpassa svårighetsgraden. Alla de intervjuade upplever att klättringen stärker klienternas självförtroende, att de vågar misslyckas och vågar ta ansvar. Behandlarna utvecklar vad som händer med killarna ute på berget. I början av äventyrsbehandlingen brister killarna i tillit till sig själv och andra. Första gången killarna ska klättra blir de till exempel väldigt arga, våghalsiga eller tror sig inte klara någonting. Respondenterna menar att det bottnar i en rädsla att falla ned från berget och dö, vilket är en ren självbevarelsedrift. De menar att alla känslor som upplevs på berget blir konkreta och kan användas direkt och i de strukturerade behandlingssamtalen. Klienterna kan genom klättringen lära sig att sortera upp sina känslor och sätta ord på sina tankar. Behandlarna uttrycker att förändringsprocessen blir väldigt tydlig för killarna. Efter tre till fyra månader i behandling menar Robert, att det både i klättringen och i vardagslivet visas upp en helt annan sida från killarna. De vågar lita på sig själv, personalen och de andra ungdomarna. Behandlarna vill introducera klienterna till ett sunt leverne och betonar att aktivera sig är något som alla människor mår bra av. Äventyrsbehandlingen syftar bland annat till att klienterna hittar alternativa aktiviteter, där de förhoppningsvis hittar något som fångar deras intresse. I ett drogfritt liv är det viktigt att ha aktiviteter att hänga upp sin vardag på, menar personalen.

6.2.3 Målsättning med behandlingen

Samtliga av de intervjuade anser att målsättningen med behandlingen är att klienterna blir drogfria, klarar sin egen försörjning och håller sig inom de lagar och regler som är rådande i samhället. Många i personalen menar att det är viktigt att killarna hittar andra sidor av sig själva, kommer fram till vad de vill göra och vågar att komma dithän. Vidare menar de att klienterna ska känna sig stolta över vilka de är och ska ha skaffat sig en identitet när de är färdigbehandlade. Anders berättar om en kille som före behandlingen inte hade någon kroppsuppfattning men hittade ett nytt liv i träningen och numera är personlig tränare. Hälften av behandlarna problematiserar hur en

”färdigbehandlad” klient ska vara. Erik och Robert menar att klienten ska bli en fungerande individ i samhället och i slutändan anser de är att det innebär ett ”Svensson-liv”. Men båda tycker det är svårt att uttala sig om vad som är en fungerande individ. Erik och Robert frågar sig: ”Vad är normalt beteende?”. De menar att det inte finns några givna svar på den frågan. Hanna delar med sig av sina funderingar om vad hon som behandlare i slutändan vill uppnå. Hon säger:

När man gör ett behandlingsarbete så har man någonstans en bild av hur en människa ska vara när de är klara. Då tror jag man måste vara jättenoga med att tänka på vad är en perfekt människa? Vad är det den här killen mår bra av? För jag kan inte förvänta mig att de ska vara supermänniskor när de går härifrån.

6.3 Rollen som behandlare

I följande avsnitt presenteras hur behandlarna upplever sin roll i behandlingsarbetet. Vi har fokuserat på deras beskrivningar av sig som förebilder och problematiken kring detta. Vidare redovisas behandlarnas tankar och föreställningar om kvinnliga och manliga behandlare och hur det i sin tur kan påverka klienterna. I sista stycket fokuserar vi på behandlarnas relation till klienterna.

6.3.1 Förebild

Vid frågan om hur respondenterna ser på sin roll som behandlare är svaren varierande. För Lena och Anders handlar det om att vara en medmänniska samt att ge killarna redskap för att möjliggöra en förändringsprocess. De menar att det är viktigt att finnas till hands att stötta killarna och bemöta dem på ett bra sätt. Under intervjuerna framkommer det att alla ser sig som förebilder på ett eller annat vis. I viss mån kan Erik se att manliga behandlare blir en form av fadersgestalt, vilken för en tonårspojke är en förebild, någonting att efterlikna. Tobias och Robert uttrycker att de ser sig som ett substitut för den fadersgestalt som många av dem saknar. De säger att de använder sig av erfarenheter från sin egen uppfostran och förmedlar dessa på ett professionellt sätt då båda anser att killarna brister i sina normer och värderingar. Tobias förklarar att han är lite av en pappa som står för regler och struktur och använder sig av belönings- och bestraffningssystem. Han menar att gott uppförande och prestation lönar sig. Robert berättar att han i sin roll som behandlare även vill visa att det så kallade ”Svensson-livet” inte behöver vara tråkigt och enformigt utan går att kombinera

med roliga saker. Vidare menar Robert att det är viktigt att förmedla:” ...att man måste liksom 'adapt', man måste anpassa sig till hur samhället ser ut. Vill man få ett drägligt liv så får man liksom ta ansvar för sin vardag och för sig själv.”

Hanna och Erik anser att behandlarrollen främst syftar till att påverka killarna till något bättre genom att vara förebilder. För Hanna innebär det att vara sig själv, få vara sig själv med respekt för andra och bemöta andra på ett bra sätt. Vidare menar Hanna att om hon beter sig på, ett enligt henne bra sätt, anammar killarna det beteendet. Lena menar att det är en förutsättning i arbetet med målgruppen att vara medveten om att behandlaren är en förebild. Hon uttrycker sig så här: *”Det är inte vad du säger utan vad du gör som dina barn tar efter.”* Hanna och Erik pratar även om svårigheter med att vara behandlare och förebild. Killarna får inte uppleva de sämsta sidorna personalen har därför att de ska uppträda på ett föredömligt sätt, menar Hanna. En nackdel hon upptäckt är att behandlare då ofta kan framstå som ouppnåeliga, supermänniskor. Erik berättar att han varje dag efter jobbet frågar sig hur många ”övergrepp” han gjort den dagen. Vidare berättar Erik att han försöker efterlikna sin förebild Bamse. Han säger: *”Är man världens starkaste, måste man vara världens snällaste. I den här yrkesrollen har man en jävla makt, skrämmande egentligen. Ett telefonsamtal eller ett litet brev kan förstöra någons liv.”* Erik betonar att det är något man ständigt måste ha i bakhuvudet.

6.3.2 Manlig och kvinnlig behandlare

Vid intervjuerna samtalade vi om manliga och kvinnliga behandlare och dess betydelse i arbetet med klienterna. Det framkom att respondenterna tycker att personalgruppen är dynamiskt sammansatt, med olika bakgrunder, kön och personligheter. De menar att det varit en medveten strategi för att killarna ska ha möjlighet att identifiera sig med någon eller några i personalgruppen. Samtliga anser att män och kvinnor tillför olika saker. Lena berättar att de manliga behandlarna gör mer fysiska saker med killarna till exempel att köra go-cart, medan de kvinnliga behandlarna föredrar mer lugna aktiviteter till exempel går på bio. Detta tror hon kan bero på att flickor och pojkars uppfostran skiljer sig åt. Även Robert drar parallellen till uppfostran och det sociala arvet, men betonar att män är olika som individer och att det inte bara är könet som har betydelse. De kvinnliga behandlarna upplever att killarna oftare uppsöker dem för omvårdnad och omplåstring. Kvinnorna tror att det beror på att de är just kvinnor, medan majoriteten av männen

tror att det är andra faktorer som påverkar vem killarna vänder sig till. Dessa faktorer är bland annat kontaktmannaskap och intresseområde. Erik menar att jargongen blir annorlunda beroende på om killarna talar med en kvinnlig eller manlig behandlare. Han upplever att kvinnliga behandlare nog blir på någon nivå som en mamma och könsord säger man inte till sin egen mamma, inte ens när man är riktigt förbannad. Hanna uttrycker en liknande åsikt, killarna får ett mer respektfullt språk och är gentlemannamässiga mot de kvinnliga behandlarna. Tobias däremot anser att jargong och beteende är detsamma på Svalan oavsett behandlare. Han förtydligar detta genom att säga att de kvinnor som arbetar på Svalan är annorlunda i jämförelse med kvinnlig personal han arbetat med tidigare. Tobias säger:

De tar för sig, de kliver in, fegar inte, de kan ta diskussioner och har svar på tal. De är inga skolfröknar som säger 'snälla nu sätter du dig här' utan 'nu sitter du ner' och då sitter grabbarna. Det är inget meseri, om man säger så

Tobias uttrycker att de kvinnliga behandlarna på Svalan är en klass för sig, det vill säga duktiga kollegor och att han aldrig har arbetat med duktigare behandlare av motsatt kön.

6.3.3 Vi och dom

Tre utav behandlarna uttrycker tydligt att de vill motverka grupperingar bland de inskrivna som kan leda till ett vi och dom –tänkande. Med en stark ungdomsgrupp anser de att det lätt blir ett utpräglat vi och dom- tänkande där personalen personifierar staten och myndighetsutövning. Ungdomarna grupperar sig och gör allt för att blåsa personalen. Lena menar att hela behandlingen bygger på att skapa en hållbar relation för att kunna påverka klienterna till en förändringsprocess. Robert berättar att det för tillfället inte existerar någon stark ungdomsgrupp utan ungdomarna är mottagliga och vill umgås med personalen. Samtliga respondenter berättar att den obligatoriska klättringen underlättar deras roll som behandlare och stärker relationen till klienterna. De menar att när man klättrar får man ett speciellt band till varandra för att man rent konkret har varandras liv i händerna. Den kontakten är oerhört värdefull i behandlingssamtal och till och med nödvändig för ett fruktbart behandlingsarbete.

6.4 Deltagande observation

6.4.1 Dag 1

Behandlingshemmet Svalan är ett vackert beläget hus som ligger lite avskilt på en sluttning. Huset är omgärdat av små hagar där det sprang grisar, får och höns. Vi blev välkomnade av ett par killar som var ute och skottade bort den nedfallna snön. I dörren möttes vi av biträdande föreståndare, Hanna och en av socionompraktikanterna. Vi gick upp på övervåningen i ett rum där vi genomförde den första intervjun med Hanna. I rummet fanns en soffa, fåtöljer och ett bord. I anslutning till rummet fanns ett tomt kontor. Innan intervjun fick vi en kort presentation av behandlingshemmet Svalan. Vi uppfattade det som att Hanna var van vid att representera och marknadsföra behandlingshemmet. Hanna satt avslappnat uppkrupen i stolen och gjorde ett hemtamt intryck. Hon var ledigt klädd och bar sparsamt med makeup. Hanna hade inga framträdande smycken. Efter intervjun vankades det lunch för personal, klienter och oss. Vi satte oss vid ett stort ovalt bord där det var färdigdukat och maten var serverad. Vi uppfattade att varken behandlare eller klienter hade några bestämda platser utan satte sig där det fanns plats. Stämningen kändes avslappnad och alla var mer eller mindre delaktiga i samtal om väder och vind, till exempel ”det verkar bli snö idag” och ”idag känner jag mig väldigt trött och hängig”. Om klienterna inte varit så pass mycket yngre än behandlarna hade det varit svårt att urskilja vem som var vem. Behandlare använde sig av ironi och humor i samtal med klienterna och det var mycket interna skämt. De klienter som snappade upp skämten verkade ha en högre ställning gentemot de andra klienterna. Klienterna som däremot inte skojade och skrattade tillsammans med behandlarna satt tysta och åt sin lunch. Samtalen kretsade kring träning och aktiviteter som var aktuella på kvällen och i helgen. När en klient höjde rösten och bad oss andra att var tysta när han ville smälta maten i lugn och ro, reagerade samtliga med tystnad. Vi blev förvånade över att alla stannade upp och gjorde precis som han sa och höll med honom utan invändningar.

Strax efter lunchen visade Hanna oss runt på behandlingshemmet. Allrummet var näst intill omöblerat med en brasa som sprakade gemytligt. I de två närliggande rummen intill stod ett pingisbord och ett mindre gym med vikter och motionscykel. I det så kallade tv-rummet stod en något sliten hörnsoffa och en stor TV, video och DVD. Matsalen låg i anslutning till allrummet,

där fanns enbart ett stort bord och ett flertal stolar. Köket var stort och där var ständigt folk i rörelse. Det fanns ett litet kontor kombinerat med personalens övernattningsrum. Kontoret och rummet var mysigt inrett med en hel del möbler. Under de dagar vi intervjuade och observerade på Svalan, var kontoret sällan bemannat. Hanna frågade en klient om det var okej att vi fick se hans rum. Han tyckte det var okej efter han hade städlat och plockat undan sin tvätt. Klienternas rum låg i en lång korridor, avskilt från de andra rummen. I korridoren fanns en liten bokhylla med böcker som verkade orörda. Hanna bekräftade att så var fallet vid rundvisningen. En klient frågade självmant om vi ville titta på hans rum också. Rummen var små och personligt inredda. Huset hade stora ytor och det kändes kallt, avskalat och aningen omöblerat. Det gav ett ofärdigt intryck. På väggarna hängde fotografier av när ”gamla” klienter klättrade och dök.

Efter rundturen genomfördes vår andra intervju med Erik, i samma rum på övervåningen. Erik satt och skruvade sig på stolen och gjorde ett nervöst intryck i början. Han talade inledningsvis med låg stämma men verkade känna sig mer och mer bekväm, alltefter intervjun pågick. Erik var klädd i jeans och tröja. Efter den andra intervjun var det tid för eftermiddagsmöte med fika. Både behandlare och klienter satte sig ned vid bordet allteftersom de kom, det verkade inte vara någon exakt tidsram att följa. Under fikan tog en klient två kakor på en och samma gång, innan vi hade blivit erbjudna. En behandlare tillrättavisade hans beteende omedelbart och menade på att det var ohörsamt. Vid det mötet tog en behandlare upp att klienterna och övrig personal skulle tänka på att täcka över maten så att katten inte åt av den. Detta upplevde han som irriterande. Vi upplevde mötet som mycket informellt och avspänt. Andra samtalsämnen berörde aktiviteterna som var planerade inför kvällen och hur de hade haft det under dagen. En klient skulle iväg och träna senare på kvällen och ville att en annan klient skulle följa med. Den tillfrågade klienten ville inte alls detta och avböjde erbjudandet. Då började den som skulle träna att hacka på honom upprepade antal gånger och påpekade att han alltid drar sig ur. Vi observerade att ingen av behandlarna gick emellan och markerade att han inte skulle hacka mer på honom. Efter eftermiddagsmötet genomförde vi den tredje intervjun med Tobias. Han gav ett reserverat intryck då han satt tillbaka i stolen med armarna i kors. Allt eftersom intervjun fortlöpte flyttade Tobias längre och längre bakåt i rummet. Han verkade inte obekvämt men verkade vilja ha viss distans till oss. Han var klädd i blåkläder, arbetskläder.

6.4.2 Dag 2

Vi åt frukost tillsammans med personal och klienter den dagen de skulle klättra på berget. Vid frukosten satt behandlare och klienter vid matsalsbordet. En klient hade börjat äta frukost före de andra då personal och klienter satte sig allt eftersom. Samtalen kring frukostbordet handlade om klättring och de sa att det var spännande att vi skulle vara med. Alla talade med varandra och det skojades friskt. Klienterna verkade prata relativt fritt om det som föll dem in och skrattade tillsammans med och åt personalen. Vi upplevde att det var öppen men tuff jargong mellan klient och behandlare. Efter frukosten var det morgonmöte vilket innebar att en behandlare tittade i en pärm och kollade vad klienterna hade för planer för dagen. Nu märktes det tydligt vem som var behandlare respektive klient, stämningen stramades upp en aning även om mötet också denna dag var informellt.

På väg till berget där vi skulle klättra, skjutsade Robert en klient till hans praktikplats. Robert höll inte hastighetsbegränsningar och gjorde ett stressat intryck. När han hade lämnat klienten, började vi genomföra vår fjärde intervju med honom. Robert uppfattade vi som lugn och stabil under intervjun. Han var klädd i friluftskläder. När vi var framme vid klättringsplatsen erbjöd några av klienterna att ta hand om oss ute på berget och hjälpa oss under dagen. En klient gav oss instruktioner, stöd och lugnande ord vid klättringen. Till sin hjälp hade klienten en behandlare. Det gav oss känslan av att klienterna kände sig trygga och bekväma i situationen. Under dagen deltog vi aktivt i alla deras aktiviteter på berget. På berget var det tydliga roller mellan behandlare och klient, och vi kan anta att det berodde på säkerheten vid klättringen. Allt klienterna gjorde själva, kontrollerades av behandlare. Lunch avnjöts på en klippavsats, där klienterna återigen var hjälpsamma och serverade oss maten. Vi upplevde att jargongen mot oss var mjuk, artig och trevlig. Vi genomförde den femte intervjun avskilt med Lena. Lena satt avslappnat, bekvämt och gjorde ett professionellt intryck. Hon verkade, precis som Hanna, van vid att representera och marknadsföra behandlingshemmet. Lena var klädd i fritidskläder och bar ingen makeup.

6.4.3 Dag 3

Den sjätte intervjun genomfördes med Anders på kvällen. På behandlingshemmet var stämningen lugn och dämpad. Klienterna var samlade i tv-rummet tillsammans med ett par behandlare.

Intervjun ägde rum på övervåningen på samma ställe som tidigare. Anders gav inledningsvis ett avslappnat och artigt intryck dock verkade Anders något nervös och stressad under intervjun. Han var ledigt klädd. Efter intervjun tackade vi för oss.

7. Analys

I detta avsnitt analyseras intervjumaterialet utifrån tidigare forskning och de teorier vi presenterade i teoriavsnittet. Speglar valet av behandlingsform de sociala teorier som finns om maskulinitet? De teman vi kommer att analysera utifrån är behandling, behandlarnas roll samt synen på maskulinitet. Avslutningsvis analyseras huruvida socialisering av könsroller innebär reproduktion av den hegemoniska maskuliniteten.

7.1 Behandling

Samtliga av de intervjuade menar att klienterna har någon form av social problematik relaterat till missbruk på ett eller annat sätt. De har dock olika åsikter om de sociala problemen uppstår som en konsekvens av missbruk eller om missbruket i sig leder till sociala problem. Man skulle även kunna fråga sig: Vad kom först, hönan eller ägget? Behandlarna anser att under behandling är det dock inte orsaker bakom missbruket som de vill åtgärda, utan istället vill de förändra klienternas sätt att handla och tänka samt deras inställning till livet i stort. Primärt menar behandlarna att klienterna ska skapa ordning i sina liv och få en struktur i vardagen och tillägna sig de färdigheter som ett "vanligt" drogfritt liv kräver. Etnologerna Ehn och Löfgrens (1982) beskrivningar av livet på ett daghem och hur personalen behandlar barnen där, anser vi har flera likheter med behandlingshemmet i vår undersökning. Vi kan se vissa motsvarigheter mellan barnen på daghemmet och klienterna på behandlingshemmet. Precis som för barnen urskiljer vi nyckelord för klienterna: scheman, strukturering, planering och samarbete. I intervjuerna har det framkommit att dagarnas innehåll bestäms genom noggrann planering av behandlarna och att de arbetar frenetiskt för att skapa en struktur i tillvaron för klienterna. Ehn och Löfgren beskriver hur personalen på daghemmet för en ständig kamp mot barnens anarkistiska upptåg och deras svaga impulskontroller genom att driva ihop dem till en konstlad samvaro. Författarna menar att som vuxen tycker det är mest förnuftigt att ställa hög krav på ordning då det fungerar bäst för alla och det är något barnen

måste lära sig för att klara sig i samhället. Detta är ännu en likhet där vi kan dra parallell till hur behandlarna arbetar på behandlingshemmet. Vi tycker oss se att behandlarna vill ena klientgruppen i gemensamma aktiviteter under strukturerade och planerade former, där behandlarna är tydliga ledare. För att synliggöra skulle vi vilja göra en liknelse. Vi tänker oss en skock får som alla vill åt olika håll, men vallas in i en gemensam hage av en ivrigt pådrivande fåraherde.

7.2 Behandlarens roll

Hilte (1990) beskriver hur det resocialiserande systemet ägnar sig åt att ändra på vissa brister i en individs tidigare socialisation. I vår undersökning tycker vi oss se att behandlingshemmet har som mål att resocialisera klienterna tillbaka till samhället genom att förändra deras normer och värderingar. Hilte menar att det resocialiserande systemet kan ha olika inriktningar på arbetssätten. Han menar att klienterna på institutioner fostras eller rent utav uppfostras till att bli anpassade samhällsmedborgare. Bergmark (1998) beskriver hur socialarbetare kan uppmuntra eller bestraffa ett önskat eller oönskat beteende genom direkt beteendekontroll. Detta för att återföra individer med avvikande beteende till mer accepterade beteendemönster. Vid de deltagande observationerna upplevde vi att en klient blev tillrättavisad när han uppvisade ett beteende som inte föll inom ramen för de accepterade normerna. En klient tog en kaka och fick ”smäll” på fingrarna. Detta menar vi är ett exempel på tendenser till att behandlarna fostrar klienterna genom belönings- och bestraffningssystem. Gott uppförande belönas med veckopeng på fredagen medan dåligt uppförande åläggs med avdrag. Med andra ord upplevde vi att det var ”ordning och reda, pengar på fredag”.

Bergmark (1998) skriver precis som Hilte om det resocialiserande systemets arbetssätt, dock använder han sig av begreppet social kontroll. I intervjuerna framkom det att merparten av behandlarna ser sig som förebilder där de företräder ”Svensson-livet”. Bergmark menar att behandlaren inte bara representerar det ”normala” livet utan först och främst upprätthåller en kontrollfunktion och på så sätt representerar samhällets ideal. Han menar att behandlare genom den sociala kontrollen mer eller mindre tvingar den missanpassade klienten att passa in i den mall som för närvarande råder i samhället. Vidare anser Bergmark att relationen mellan behandlare och klient aldrig kan bli jämlik, vilket även Laanemets (2002) menar. Laanemets förklarar att

behandlare och klient befinner sig på var sin sida av en social gräns där behandlare förmedlar den ”rätta” kunskapen medan klienten förväntas vara mottagare. Alla behandlare berättade om den speciella relation som skapas i samband med bergsklättring då behandlare och klient håller varandras liv i händerna. De uttrycker att den relationen är central i övrigt behandlingsarbete. Majoriteten av de intervjuade uttryckte dock inte att de befann sig i en maktposition. I jämförelse med Bergmark och Laanemets konstaterande, upplever vi att merparten av behandlarna inte reflekterade över maktförhållandet mellan klient och behandlare.

Johansson (2000) beskriver att fadern är frånvarande i rollen som förebild under många pojkars uppväxt. Han menar att fadern ofta upplevs som frånvarande eller auktoritär medan modern beskrivs som öm och en källa för intima förtroenden. I vår undersökning uttrycker majoriteten av de intervjuade att de ser sig som ställföreträdande faders- respektive modersgestalt för klienterna. Detta anser vi kan kopplas till Johanssons forskning då de kvinnliga behandlarna upplever att klienterna oftare vänder sig till dem när det handlar om omvårdnad, just för att de är kvinnor. De manliga behandlarna menar dock att detta beror på kontaktmannaskap eller gemensamma intressen. Johansson beskriver vidare att fadern blir tydlig för sönerna i samband med praktiskt inriktat arbete där gemenskapen formas i närvaro av arbete och prestation. Det framkommer under intervjuerna att relationerna på behandlingshemmet skapas och formas främst genom aktiviteter eller praktiskt arbete, vilket stämmer väl överens med Johanssons resonemang. De manliga behandlarna menar att de i sin roll som ställföreträdande fader förmedlar, bidrar och för vidare sina kunskaper från tidigare arbetsområden i det praktiska arbetet med klienterna. I avsaknad av en fadersgestalt, menar Johansson vidare, att pojkars identitet utvecklas genom imitation. Den unge pojken söker sig således till andra imitationsobjekt och rollmodeller än fadern. I vår undersökning berättar behandlarna att genom aktiviteter, äventyr och i synnerhet genom bergsklättring skaffar sig klienterna en identitet. Vi kan skönja ett samband mellan Johanssons forskning och vår undersökning då behandlarna blir rollmodeller och förebilder för klienterna i form av bergsklättrare. De imiterar och identifierar sig med behandlarna i sitt skapande och utvecklandet av en identitet. De kvinnliga behandlarna berättar att vid de fria aktiviteterna föredrar de att göra lugnare sysselsättningar, till exempel att gå på bio, tillsammans med klienterna. Kvinnorna berättar vidare att de manliga behandlarna däremot gärna utövar fysiskt inriktade aktiviteter, till exempel kör go-cart, tillsammans med klienterna. Vi tycker oss se en koppling mellan kvinnornas och

männens val av aktiviteter till Bjerrum-Nielsen och Rudbergs (2000) forskning om könsocialisation. Författarna menar att alla människor socialt konstrueras in en könsroll. Vi tycker oss se att behandlarna i vår undersökning medvetet och omedvetet utgår från tillskrivna könsroller, när de uttrycker vilken typ av aktiviteter de manliga och kvinnliga behandlarna vill genomföra.

7.3 Synen på maskulinitet

Vid jämförelse mellan Laanemets (2002) studie och vår undersökning tycker vi oss se en skillnad i arbetet när kvinnor respektive män är inne i en behandling. Laanemets studie visade att behandling för kvinnor främst sker genom ord i strukturerad samtalsform. Där skulle kvinnorna tillägna sig redskap för att kunna tala ut om sig själv och sina problem. Genom dessa strukturerade samtal fick behandlarna sedan möjlighet att inleda en påverkans- och förändringsprocess. I vår undersökning har det framkommit att behandlingsarbetet inte främst sker via strukturerade samtal utan i samband med det praktiska arbetet och i aktiviteter. Samtliga behandlare uttrycker att samtal i görandet är den bäst lämpade behandlingsmetoden för målgruppen. Några av de intervjuade påpekar att de inte upplever att klienterna har samma behov av att sitta ner och samtala som kvinnor. En behandlare uttrycker att klienterna tycker det anses vara kvinnligt och "böigt" att tala om känslor och att det finns en rädsla att uppfattas som feminin. Behandlarens upplevelser om klienternas inställning menar vi kan kopplas till Connells (1995) teori om den hierarkiska över- och underordning som han anser råder i relationer mellan män. Det som står överst i hierarkin är den för stunden rådande idealtypen av en man, det vill säga den hegemoniska maskuliniteten. Vi menar att deras rädsla för att uppfattas som feminin kan vara ett tecken på att klienterna vill motsvara det hegemoniska idealet. Johansson (2000) menar att den hegemoniska maskuliniteten idag karakteriseras av målinriktning, disciplin och en hård och atletisk kropp. Han menar att syftet är att skapa en kropp av pansar snarare än en mjuk och känslig kropp. Dahlén beskriver i Bolin och Lövgren (1995) hur prestationsinriktade aktiviteter syftar till fostran av män och generar en reproduktion av maskulina värden. Författaren beskriver hur organiserade aktiviteter ofta formar pojkar i deras strävan att uppnå den hegemoniska maskuliniteten. Under intervjuerna framkom det att majoriteten av behandlarna menar att klienterna har behov av att träna upp sin fysiska styrka för att skapa en kropp och därmed en identitet. Vi menar att behandlarna sammankopplar fysisk styrka med skapandet av maskulinitet.

Samtliga behandlare tror att det skulle vara en annorlunda psykisk miljö om det varit flickor på behandlingshemmet istället. De beskriver den rådande psykiska miljön som ”rå men hjärtlig” och att kommunikationen är rak och öppen vilket de uttrycker är typiskt för målgruppen. Under våra observationer upplevde vi att jargongen och kommunikationen var rak, hård, tuff och öppen och att de klienter som klarade av den hårda stämningen hade en högre ställning gentemot de andra klienterna. En behandlare uttrycker att det är mer besvärligt att arbeta med flickor därför att de är lurigare än killar. Behandlaren menar att killar har ett svart- och vitt tänkande, vilket han menar skiljer sig från flickor rent generellt sätt. Majoriteten av de intervjuade beskriver hur jargongen och samtalstonen skiljer sig åt när klienterna samtalar med de kvinnliga behandlarna i jämförelse med de manliga. Kvinnorna berättar att klienterna har ett mer respektfullt och vårdat språk samt uppträder på ett gentlemannamässigt sätt gentemot dem, vilket de tror kan bero på att de är kvinnor och inte män. Under våra observationer upplevde även vi att klienterna samtalande och uppträdde på ett artigt och hövligt sätt gentemot oss. Detta menar vi stämmer väl överens med Nilssons (1998) undersökning som visar att ungdomarna förväntar sig att en man ska vara trevlig, handlingskraftig, generös och självsäker. Vi drar ytterligare en parallell till Nilssons undersökning då det även i vår undersökning framkommit att klienter och behandlare har givna föreställningar och förväntningar på varandra utifrån om man är född till man eller kvinna. Alla behandlare i undersökningen menar att även den fysiska miljön skulle ha sett annorlunda ut om flickor varit klienter på behandlingshemmet istället för killar. Den fysiska miljön tror de skulle ha varit mer pyssligare, mindre sliten och av mer hemtrevlig karaktär.

Majoriteten av behandlarna ser klienterna som prylintresserade och prestationsinriktade vilket de upplever som typiskt ”grabbigt”. Behandlarna menar att även klienterna upplever det som ”grabbigt” och ”macho” när de utövar hård fysisk aktivitet och praktiskt arbete. Under observationerna upplevde vi ett flertal gånger att både klienter och behandlare samtalande om fysisk aktivitet och i synnerhet om träning och dess utrustning. Detta menar vi stämmer väl överens med tidigare forskning när det gäller Bjerrum-Nielsen och Rudbergs (1991) hänvisning till Lamberts undersökning som gjordes 1971. Undersökningen handlade om föräldrars uppfattning om vad som är typiskt för flickor och pojkar. Där pojkar upplevdes som fysiskt aktiva, konkurrerande och mekaniskt intresserade. Vi kan se en koppling mellan föräldrarnas syn på pojkar och behandlarnas syn på klienterna. Lamberts undersökning menar vi är aktuell än idag och stämmer väl överens

med hur behandlarna upplever klienterna utifrån deras biologiska kön. Vi menar att behandlarna har föreställningar om vad killar respektive flickor har för behov när det gäller aktiviteter.

8. Sammanfattning

Syftet med uppsatsen är att undersöka varför äventyrsbehandling främst riktar sig till unga män och hur detta kan kopplas till skapandet av maskulinitet. I vår undersökning har vi sökt efter förståelse för behandlarnas föreställningar och tankar kring fenomenet maskulinitet och om det speglar valet av behandlingsform. Detta har vi undersökt utifrån följande frågeställningar: Vad är behandlarnas tankar och föreställningar kring maskulinitet? Hur ser behandlarna på sin roll som behandlare? Varför anser behandlarna att äventyrsbehandling lämpar sig väl för unga män och vad grundar de detta på?

Majoriteten av behandlarna upplever klienterna som typiskt grabbiga. Behandlarna uttrycker att den psykiska och fysiska miljön skulle ha varit annorlunda om det varit flickor i behandling istället. Behandlarna menar att klienterna har en rå men hjärtlig jargong och att kommunikationen är rak och öppen. De beskriver även klienterna som prestationsinriktade och intresserade av fysisk träning. Den fysiska miljön menar de flesta behandlare skulle ha varit hemtrevligare, mindre sliten och pyssligare om målgruppen varit tjejer.

Samtliga behandlare uppger att de ser sig som förebilder för klienterna. De manliga behandlare ser sig som en förebild i formen av en fadersgestalt och förmedlar praktiskt och konkret kunskap till klienterna. De kvinnliga behandlarna ser sig som en förebild i form av modersgestalt. Kvinnorna uttrycker att de förmedlar omvårdnad samt utövar andra, mindre fysiska och praktiska aktiviteter än vad de manliga behandlarna praktiserar tillsammans med målgruppen på behandlingshemmet. Undantaget är dock vid bergsklättring och organiserade aktiviteter, där samtliga behandlare deltar aktivt. Alla behandlare i vår undersökning menar att en central del av behandlingsarbetet är att skapa en struktur i vardagslivet där klienterna vänjer sig vid att ta ansvar, planera och organisera sitt liv. Behandlarna uttrycker att syftet med behandlingen är att klienterna ska förändra sitt destruktiva levnadssätt och i slutändan anpassa sig till samhällets accepterade normer och värderingar.

Äventyr eller friluftsliv är en central del av behandlingen där de intervjuade berättar att det lämpar sig väl för målgruppen. Alla behandlare poängterar dock att alla människor oavsett kön, ålder eller problematik, skulle må bra av att aktivera sig. Samtliga behandlare upplever att äventyrsdelen, i synnerhet bergsklättring, stärker deras relation till klienterna och underlättar rollen som behandlare. De menar att bergsklättring synliggör och konkretiserar behandlingsarbetet där klienternas förändringsprocess blir väldigt tydlig för behandlare och klienter. Behandlarna menar att klienterna skapar en identitet tack vare bergsklättring och andra hårda fysiska aktiviteter. Äventyrsdelen ger klienterna en möjlighet att finna nya fritidsaktiviteter, ett alternativ till deras tidigare levnadssätt, menar de intervjuade. Samtliga behandlare betonar även att de vill förmedla och visa klienterna att ett "Svensson-liv" går att kombinera med spännande upplevelser.

9. Slutdiskussion och egna tankar

I undersökningens inledningsskede trodde vi att äventyrsbehandling för unga män stod för nytänkande och var ett bra alternativ till den traditionella institutionsvården. Under undersökningens gång har vi dock börjat ifrågasätta hur nytänkande den egentligen är. Möjligen kan det vara så att den till och med bidrar till att ett konservativt och stereotypt tänkande kring maskulinitet återskapas och bibehålles. I den tidigare forskning vi studerat har vi funnit att aktiviteter och män är starkt sammankopplat. Lämpar sig behandlingen för målgruppen? Ja, om målet är att reproducera den hegemoniska maskuliniteten. Vi menar att klienterna på behandlingshemmet formas i riktning mot den maskulinitet som är rådande i samhället idag, det vill säga heterosexuell, vältränad och väluppfostrad ung man. Men frågan är om manlighet kan förklaras på ett sådant enkelt och självklart sätt. Manlighet i vårt samhälle är ett komplext, kulturellt betingat och kontextbundet fenomen. Själva begreppet manlighet och maskulinitet är i gungning och det talas om den "moderna mannen", men vem är det och hur skapas han? Och hur kan skapandet av den moderna mannen kopplas samman med äventyrsbehandling?

Alla behandlare uttrycker tydligt och upprepande under intervjuerna att en oerhört central del av behandlingen är att klienterna ska lära sig att skapa struktur och ordning i tillvaron. Vi upplever att behandlarna anser att gå upp på morgonen, göra frukost, arbeta åtta till fem och sedan lägga sig i rimlig tid på kvällen är något som alla vanliga Svenssons gör. Där emellan ska man helst hinna

med ett antal aktiviteter som främjar hälsan, bryter tristessen och kryddar vardagen med spänning. Den här strukturen som behandlarna arbetar hårt för att skapa och upprätthålla, vad är det de skapar, människor eller robotar? Är det något eftersträvansvärt att skapa människor vars liv kan liknas vid ett löpande band? Vi upplever att många människor försöker komma ifrån just det här vardagliga, där fokus ligger på arbete och invanda rutiner. Möjligen är det så att målet med behandlingen inte alls är att återanpassa klienterna till samhällets normer och värderingar genom struktur och ordning. Istället kanske vikten av ordning och struktur bero på att det underlättar för behandlarna att få till stånd en förändringsprocess och en fungerande verksamhet. Om vi däremot väljer att beskriva behandlingshemmet som ett slutet kulturmönster, en skyddad verkstad där det primära målet är att klienterna ska återanpassas till samhället, är frågan huruvida kulturmönstret går att implementera i samhället utanför behandlingshemmet eller om det enbart fungerar i den specifika miljön?

Det skulle vara spännande att även undersöka klienternas syn på maskulinitet och vad de upplever att äventyr ger dem för att jämföra om behandlarnas och klienternas tankar och föreställningar överensstämmer. Vi har i efterhand fört en diskussion kring möjligheten att enbart använda deltagande observation som metod. De deltagande observationerna kan ge direkt information om fenomenet maskulinitet i konkreta situationer där intervjuer endast kan ge indirekt information. Under intervjuerna ges det möjlighet för eftertanke och det finns en risk att svaren som ges blir politiskt korrekta och inte beskriver hur behandlarna egentligen skulle agera. I deltagande observationer däremot kan det studeras hur behandlare omsätter ord till handling.

Om behandlingen hade riktat sig till flickor menar vi att det hade bidragit till ett nytänkande, därför att det inte förväntas att flickor ska vara äventyrliga och modiga i samma utsträckning som killar. Det hade kanske brutit traditionella föreställningar om vad som är manligt respektive kvinnligt. Äventyrsbehandling passar alla människor oavsett kön därför att det handlar om att vara ute i naturen och successivt tänja på sina gränser. För oss verkar det som att behandlarna valt att åka i backen där banan redan var pistad istället för att prova att åka offpist. Nu medverkar de till att reproducera den manlighet som dominerar, man skulle kunna säga att de gör spåren ännu djupare i backen.

10. Källförteckning

Bell, Judith (1995) *Introduktion till forskningsmetodik*. Lund: Studentlitteratur

Bergmark, Åke (1998) *Nyckelbegrepp i socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur

Bjerrum-Nielsen, Harriet och Rudberg, Monica (2000) *Historien om flickor och pojkar. Könssocialisation i ett utvecklingspsykologiskt perspektiv*. Lund: Studentlitteratur

Connell, R.W (1995) *Maskuliniteter*. Göteborg: Daidalos AB

Dahlén, Peter (1995) "Sport och unga män" i Bolin, Göran och Lövgren Karin (red.) *Om unga män. Identitet, kultur och livsvillkor*. Lund: studentlitteratur

Ehn, Billy och Löfgren, Orvar (1982) *Kulturanalys. Ett etnologiskt perspektiv*. Malmö: Gleerups

Ekenstam, Claes (1998) "Historisk mansforskning" i Ekenstam, Claes, Frykman, Jonas, Johansson, Thomas, Kuosmanen, Jari, Ljunggren, Jens och Nilsson, Arne. *Rädd att falla. Studier i manlighet*. Gidlunds förlag

Frykman, Jonas (1998) "Manligheten osäkrad" i Ekenstam, Claes, Frykman, Jonas, Johansson, Thomas, Kuosmanen, Jari, Ljunggren, Jens och Nilsson, Arne. *Rädd att falla. Studier i manlighet*. Gidlunds förlag

Hilte, Mats (1990) *Droger och disciplin. En fallstudie av narkomanvård i Malmö*. Lund: Studentlitteratur

Hirdman, Yvonne (2001) *Genus – om det stabilas föränderliga former*. Malmö: Liber AB

Johansson, Thomas (1998) "Från mansroll till maskuliniteter" i Ekenstam, Claes, Frykman, Jonas, Johansson, Thomas, Kuosmanen, Jari, Ljunggren, Jens och Nilsson, Arne. *Rädd att falla. Studier i manlighet*. Gidlunds förlag

Johansson, Thomas (2000) *Det första könet? Mansforskning som reflexivt projekt*. Lund: Studentlitteratur

Johansson, Thomas och Kuosmanen, Jari (2003) "Inledning. Vad är mansforskning?" i Johansson, Thomas och Kuosmanen, Jari (red.) *Manlighetens många ansikten – Fäder, feminister, frisörer och andra män*. Malmö: Liber AB

Laanemets, Leili (2002) *Skapande av femininitet. Om kvinnor i missbrukarbehandling*. Lund: Socialhögskolan

Lantz, Annika (1998) *Intervjumetodik*. Lund: Studentlitteratur

Nilsson, Bo (1999) *Maskulinitet. Representation, ideologi och retorik*. Umeå: Boréa Bokförlag

Nilsson, Per (1998) *Fritid i skilda världar*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen

Repstad, Pål (1999) *Närhet och distans. Kvalitativa metoder i samhällsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur

Tjeder, David (1999) "Konsten att blifva herre öfver hvarje lidelse" i Berggren, Ann-Marie (red.) *Manligt och omanligt i ett historiskt perspektiv*. Uppsala: Ord & Form AB

Wallén, Göran (1993) *Vetenskapsteori och forskningsmetodik*. Lund: Studentlitteratur

Widerberg, Karin (2002) *Kvalitativ forskning i praktiken*. Lund: Studentlitteratur

Statens institutionsstyrelse hemsida: <http://www.stat-inst.se/zino.aspx?articleID=240>

5 december 2004

Statens institutionsstyrelse hemsida: <http://www.stat-inst.se/zino.aspx?articleID=239>.

11 december 2004

Bilaga, Intervjuguide och deltagande observation

Personalens bakgrund

Ålder?

Kön?

Vilken utbildning har du?

Hur länge har du arbetat inom yrket?

Vad har du arbetat med tidigare?

Varför sökte du tjänsten här?

Hur länge har du arbetat på den här arbetsplatsen? Vilken tjänst har du? Vilka arbetsuppgifter hör till din tjänst?

Klient

- Placeringsförfarandet

- Ålder

- Problematik

- Självbild

Behandling

- Fysisk miljö

- Målsättning

- Metod och ideologi

- Behandlingsplan och upplägg

Rollen som behandlare

- Bilden av en missbrukande man/missbrukande kvinna

- Handlingsutrymme/organisationens betydelse

- Könsarbetsfördelning

- Förebilder/identifikation

- Roller

- Jargong/språk/samtalston

Deltagande observation

- Fysisk miljö

- Yttre attribut

- Jargong/språk/samtalston